

De interactie tussen tuinder en tuin in het Antropoceen

Een actor netwerk analyse van de interactie tussen tuinder en tuin

Casper Helsen

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Augustus 2020

De interactie tussen tuinder en tuin in het Antropoceen

Een actor netwerk analyse van de interactie tussen tuinder en tuin

Auteur: Casper Helsen

Studentnummer: S4605071

Begeleider: Dr Lothar Smith

Woordaantal hoofdtekst: 15710

Bachelor thesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Augustus 2020

Voorwoord

Als kind zag ik hoe mijn moeder enorm blij kon worden van mooie planten en bloemen in onze tuin. We waren een van de weinige huizen in onze straat met een voortuin waar er geen kiezel of betegeling was aangelegd. Vrijwel de gehele tuin was begroeid met verschillende planten, boompjes en bloemen. Als ik terugdenk aan dit huis dan herinner ik me hoe er een blauwe regen langs de halve voorzijde van ons huis en vlak onder mijn slaapkamerraam groeide. In de lente konden de sprietten van deze slingerplant zich zelfs nog wel eens hun weg door het raam naar binnen weten te vinden. Ik weet nog goed dat mijn ouders op sommige momenten in het jaar hele dagen bezig konden zijn in onze tuin. Op deze momenten snoeiden ze bepaalde planten bij (waaronder de sprietten van de blauwe regen die langs mijn raam groeiden), maakten ze de tuin op orde door allerlei onkruid uit te trekken en plantten ze nieuwe exemplaren aan. Zelf was ik minder bezig met wat er zoal in onze tuin groeide. Ik was voornamelijk blij dat we in onze achtertuin een grasveldje hadden waar ik kon spelen en voetballen. Ik moest er wel goed op letten om niet mijn bal in de perkjes met bloemen te schieten. Deed ik dit wel, dan moest ik het bekopen met een zeer nijdige blik van mijn moeder. Hoewel er vanuit mijzelf niet direct de interesse was om zelf in de weer te gaan met planten en bloemen, kan ik wel merken dat ik ben opgevoed met de bewustwording dat er een bepaalde waarde schuilt in de bloemen en planten om ons heen. Ook de kwetsbaarheid van de natuur werd mij erg duidelijk op de momenten dat ik onbesuisd mijn voetbal door de tuin schoot, aangezien dit vaak resulteerde in het onbedoeld snoeien van verschillende planten en bloemen. Toen mijn ouders verhuisden heeft het niet lang geduurd voordat de nieuwe bewoners de eerst groene tuin veranderden in een tuin met voornamelijk kiezel met hier en daar een ligusterstruikje. Ook van de blauwe regen die vijftien jaar lang elke lente en zomer ons huis kleur gaf is niets meer over. Dit laat goed zien hoe de natuur in onze tuin zeer afhankelijk was van de gratie van mijn ouders en hun wens voor een plantrijke tuin. Het laat in zekere zin zien hoe maakbaar de omgeving om ons heen is, en toont aan dat er grote verschillen bestaan tussen mensen ten aanzien van de wenselijkheid van de aanwezigheid van natuur. Laat dat nu precies het onderwerp zijn van de scriptie die hier voor u ligt.

Samenvatting

De impact van de mens op de aarde is groot. In relatief zeer korte tijd in de geschiedenis van de mensheid heeft er een enorme versnelling plaatsgevonden waarbij de gevolgen van menselijk handelen een exponentiële invloed hebben op de aarde (Steffen et al., 2015). Faber (2018) beschrijft deze nieuwe kijk op de interactie tussen de mens en de natuur. Het perspectief van het Antropoceen positioneert de mens allereerst als de meest dominante factor voor veranderingen die heden ten dage in de natuur optreden. Hierin zijn natuur en cultuur domeinen samengesmolten tot een domein dat beide afzonderlijke componenten overstijgt (Faber, 2018, p. 201). In dit onderzoek wordt daarom nader bestudeerd wat de bijdrage zou kunnen zijn van tuinders voor nieuwe (wetenschappelijke) inzichten in de mens-natuur relatie in het Antropoceen.

De doelstelling in dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de interactie van de tuinder en zijn tuin en wat we daaruit kunnen leren voor onze verhouding tot het nieuwe mens-natuur domein. Daartoe wordt eerst dit nieuwe mens-natuur domein 'Het Antropoceen' uitgebreid beschouwd

Uit deze doelstelling volgen een aantal onderzoeksvragen die in dit onderzoek beantwoord zullen worden. De centrale onderzoeksvraag binnen het huidige onderzoek luidt als volgt:

Wat leert de interactie tussen tuinder en tuin ons over de mens en natuur relatie en het omgaan met het nieuwe 'mens-natuur domein' waar cultuur en natuur met elkaar zijn samengesmolten?

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- *Wat houdt het nieuwe mens-natuur domein waar cultuur en natuur zijn samengesmolten in?*
- *Welke ontwikkeling heeft de interactie tussen mens en natuur doorgemaakt sinds de opkomst van natuurbescherming in Nederland?*
- *Hoe komt de interactie tussen tuinders en hun tuin tot uitdrukking?*

Om de context-afhankelijke onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal staat te beantwoorden is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode bestaande uit een literatuuronderzoek over de ontwikkeling van de mens-natuur relatie sinds de georganiseerd natuurbescherming in Nederland, en een veldonderzoek bestaande uit 'in-de-tuin-lopende', semigestructureerde interviews met tuinders in private tuinen in Midden-Limburg. Het onderzoek richt zich namelijk op de individuele interactie tussen de tuinder en diens eigen tuin. Het was daarom belangrijk om de specifieke context van de tuin van elke tuinder te kunnen ervaren tijdens het afnemen van de interviews. Om deze interactie te bestuderen is gekozen voor de methodologische onderzoek benadering van Actor Netwerk Theorie (ANT). ANT wordt in dit onderzoek benut door de tuinders te volgen in de interacties die plaatsvinden tussen hun en hun tuin.

Uit het literatuuronderzoek kwamen een aantal zaken naar voren over de ontwikkeling van de mens-natuur relatie sinds het ontstaan van de georganiseerde natuurbescherming in Nederland. Het belangrijkste effect van de natuurbeschermingsbeweging en diens beïnvloeding van de mens-natuur relatie, is het versterken van de dichotomie tussen cultuur en natuur domeinen geweest. Er heerst een grote focus op wilde natuur dat mooi en kwetsbaar was. Iets dat voornamelijk voortkwam uit

esthetische en morele beweegredenen (Windt, 1995, p. 49). Er ontstond een drang naar authentieke oorspronkelijke landschappen waar men getuige kon zijn van unieke 'ongerepte natuur'. De natuur die hiermee wordt nagestreefd is daarmee enkel een herinnering van historische natuurbeelden van de periode voor menselijke overheersing (De Groot, 1999, p. 31).

Onder tuinders heerst er een sterke mate van bereidwilligheid om moeite en werk te steken in het ontwerpen en onderhouden van de tuin. Wanneer tuinders te maken krijgen met een plant die ze niet wenselijk achten, dan lijkt het uitzaaiende karakter van de plant in eerste instantie een reden te zijn om de plant te verwijderen. Toch wordt het uitzaaien van planten in veel gevallen juist gekoesterd door de tuinders. Het geeft namelijk de mogelijkheid om een spontaniteit van planten naar voren te brengen. Deze verassing die de natuur veroorzaakt wordt erg gewaardeerd bij de tuinders. De tuinders zijn voornamelijk bezig met het plannen en ontwerpen van hun tuinen, waarbij ze worden geleid door hun eigen smaak of voorkeur. Wanneer de tuinder zich juist ook leiden door de spontaniteit van de tuin zien we dat de tuin en de tuinder als het ware samenwerken.

Wat leert de interactie tussen tuinder en tuin ons over de mens en natuur relatie en het omgaan met het nieuwe 'mens-natuur domein' waar cultuur en natuur met elkaar zijn samengesmolten?

Ter beantwoording van de centrale onderzoeksvraag is het volgende antwoord geformuleerd.:

Inzicht in de interactie tussen tuinder en tuin is van waarde voor het leren omgaan met het mens-natuur domein waar cultuur en natuur met elkaar zijn samengesmolten. In het mens-natuur domein is de mens een bepalende factor voor het welzijn en de toekomst van de natuur op aarde (Faber, 2018). We zien ook dat de tuin dingen teruggeeft aan de tuinder. Het geeft de tuinder bewustwording van de omgeving, vormt hun levensstijl en creëert rust en genot, alsook nut. Cultuur en natuur komen beide terug in de tuin, ze versterken elkaar en staan mekaar ruimte toe. Dit gaat niet vanzelf, maar is een dynamische wisselwerking onder eindverantwoordelijkheid van de tuinder. Iedere interactie tussen tuinder en tuin is daarbij uniek en contextafhankelijk. Kortom door te kijken naar de interactie tussen tuinder en tuin zien we wat het betekent om onderdeel te zijn van het Antropocentrische domein.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Hoofdstuk 1: Introductie	8
1.1 Aanleiding.....	8
1.2 Relevantie.....	8
1.2.1 Wetenschappelijke relevantie	8
1.2.2 Maatschappelijke relevantie	9
1.3 Doelstelling en vraagstelling.....	9
1.4 Leeswijzer	9
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	11
2.1 Het Antropoceen	11
2.1.1 Nederland in het Antropoceen	12
2.1.2 Tuinen in het Antropoceen	13
2.2 Actor Network Theorie	14
2.2.1 Actor, actant & agency	14
2.2.2 Netwerk.....	15
2.2.3 ANT en de tuin	15
2.3 Conceptueel model	15
Hoofdstuk 3: Methodologie	17
3.1 Kwalitatief onderzoek.....	17
3.2 Onderzoeksmethoden	17
3.3 Onderzoeksmateriaal	18
3.3.2 Semigestructureerde interviews	18
3.4 Analyse a.d.h.v Actor Network Theorie	19
3.5 Validiteit en betrouwbaarheid	19
Hoofdstuk 4: Resultaten	21
4.1 Literatuuronderzoek: Mens-natuur relatie & ontstaan natuurbescherming in Nederland	21
4.1.1 Ontstaan georganiseerde natuurorganisaties	21
4.1.2 Biogeografische categorisering van natuur	22
4.1.3 Cultuur versus natuur	24
4.1.4 Dynamische natuur en ecosystemen.....	25
4.2 Resultaten semigestructureerde interviews.....	27
4.2.1 De tuinder in de tuin.....	27
4.2.2 De relatie tussen de tuinder en zijn tuin.....	30

Hoofdstuk 5: Conclusie.....	36
5.1 Mens-Natuur domein	36
5.2 Mens-natuur relatie sinds opkomst natuurbescherming in Nederland	37
5.3 Natuurbescherming in het Mens-Natuur domein?	37
5.4 De dynamiek tussen tuinder en tuin.....	38
Hoofdstuk 6: Afsluiting.....	40
6.1 Discussie en reflectie	40
6.2 Aanbevelingen.....	40
Referenties	41
Bijlage: Interviewgide.....	44

Hoofdstuk 1: Introductie

In dit hoofdstuk zal worden beschreven wat de aanleiding van het huidige onderzoek is, de relevantie voor zowel de wetenschap als maatschappij en welke doelstelling en onderzoeksvragen er centraal staan binnen dit onderzoek. Tot slot zal er een leeswijzer worden gegeven, zodat de lezer wordt voorbereid op wat er in de volgende hoofdstukken van deze thesis aan bod zal komen.

1.1 Aanleiding

In Nederland is de biodiversiteit afgenomen tot ongeveer vijftien procent van wat er oorspronkelijk aan soorten aanwezig was. Hiermee is Nederland een van de slechts presterende landen in de wereld wat betreft het tegengaan van afnemende biodiversiteit (PBL, 2018). Ironisch genoeg is sinds 1990 de totale oppervlakte aan 'natuurlandschappen' in Nederland langzaam toegenomen terwijl de biodiversiteit verder blijft afnemen. Het huidige plan is nu om tot het jaar 2027 minimaal 80.000 hectare nieuwe natuur te realiseren (PBL, 2018, p. 147, 148). Realistisch gezien zal dit weinig zoden aan de dijk zetten wat betreft de biodiversiteitsniveaus in Nederland. Er zullen daarom andere paden bewandeld moeten worden om ruimte te bieden aan natuur in Nederland. Daarbij moeten we verkennen wat binnen ons vermogen ligt om natuur te koesteren, ook buiten de officiële natuurdomeinen. Dit doet de vraag rijzen of we nog wel kunnen spreken van 'natuurdomeinen' en of het nog wel zinvol is om onderscheid te maken tussen 'het natuurlijke' en 'het culturele'? Het benoemen van iets tot natuur wekt namelijk de suggestie van het bestaan van een verdeling tussen het menselijke domein en het natuurlijke domein. In het boek 'De gemaakte planeet – leven in het Antropoceen' stelt milieukundige en beleidsambtenaar Albert Faber (2018) echter vast dat van een verdeling tussen cultuur en natuur geen sprake meer is in het huidige tijdperk van het zogenoemde *Antropoceen*. De mensheid is daarbij een omslagpunt gepasseerd met naar alle waarschijnlijkheid onomkeerbare gevolgen voor biofysische processen (Steffen et al. 2015). Dit vereist een nieuwe mens-natuur relatie voor de toekomst.

We zouden om te beginnen onze verhouding met natuur misschien moeten aanvangen zoals een tuinder dit doet in zijn of haar tuin. Wanneer Voltaire schrijft 'Il faut cultiver notre jardin' ('Wij moeten onze tuin bewerken') doelt hij op een persoonlijke verantwoordelijkheid voor onze eigen 'achtertuin' aangezien dit de enige plek is waar we echt impact kunnen maken (Voltaire, 2005). De tuin is daarnaast een domein dat niet strikt tot het cultuur- of natuurdomein behoort, maar eerder een plek is waar cultuur en natuur met elkaar zijn verweven. Dit is altijd al zo geweest en – nu het erop lijkt dat er ook wereldwijd geen verschil meer kan worden gemaakt tussen natuur en cultuur – is het leerzaam om te kijken hoe de tuinder hier al die jaren mee is omgegaan in zijn eigen tuin.

1.2 Relevantie

1.2.1 Wetenschappelijke relevantie

Veeneklaas et al. (2011) stellen dat veel natuurliefhebbers in Nederland op een eigen manier bezig zijn met natuur, maar dat er een verschil bestaat tussen natuurbeleving van natuurliefhebbers en ecologisch deskundigen. De natuurliefhebbers (bijvoorbeeld tuinders) herkennen zich niet altijd in de (wetenschappelijke) vaktaal van de professionele natuurorganisaties, ecologisch deskundigen en

wetenschappers, waardoor er een afstand ontstaat tussen de liefhebbers en de natuur die een bepaalde vaktechnische duiding krijgt (bijvoorbeeld Ecologische Hoofdstructuur (EHS), vegetatietype, habitatrichtlijnen, kerngebieden, bufferzones, etc.). Daarbij wordt vaak ook niet erkend dat natuurliefhebbers een belangrijke bijdrage leveren aan natuur en natuurbeleid (Veeneklaas et al., 2011, p. 14) en mogelijk een 'missing link' zijn in het wetenschappelijke debat. In dit onderzoek wordt daarom nader bestudeerd wat de bijdrage zou kunnen zijn van tuinders voor nieuwe (wetenschappelijke) inzichten in de mens-natuur relatie in het Antropoceen.

1.2.2 Maatschappelijke relevantie

De relatie tussen mens en natuur ligt steeds vaker onder een vergrootglas in onze samenleving. Deze relatie tussen mens en natuur en diens onderlinge interactie raakt namelijk in veel actuele thema's de kern waar het in veel van deze thematiek om lijkt te gaan. We zien een spanning tussen de mens en natuur, bijvoorbeeld in de Zuidoost-Aziatische landen waar oerwouden als gevolg van menselijke activiteiten plaats moeten maken voor palmpiantages, of bij de Braziliaanse sojavelen die steeds meer oprukken ten koste van het Amazoneregenwoud. Ook in Nederland hebben dergelijke processen zich vroeger voorgedaan. Vroeger bestond Nederland namelijk voor een groot gedeelte uit zeer bosrijke gebieden. Ondertussen is hier weinig van over, en hebben deze gebieden plaats moeten maken voor onze wegen en gebouwen, of is de natuur in deze bosgebieden zodanig ingericht dat deze voldoet aan de esthetische wensen van de mens. De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek gaat over de verkenning in hoeverre de mens-natuur relatie van tuinders passend kan zijn voor het menselijk acteren in het mens-natuur domein van het Antropoceen.

1.3 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het huidige onderzoek is om inzicht te krijgen in de interactie van de tuinder en zijn tuin en wat we daaruit kunnen leren voor onze verhouding tot het nieuwe mens-natuur domein. Daartoe wordt eerst dit nieuwe mens-natuur domein 'Het Antropoceen' uitgebreid beschouwd. Vervolgens wordt er een overzicht gegeven van de mens-natuur relatie sinds de opkomst van natuurbescherming in Nederland. Aan de hand van semigestructureerde interviews wordt dan onderzocht hoe de interactie tussen de tuinder en zijn tuin tot uitdrukking komt.

Uit deze doelstelling volgen een aantal onderzoeksvragen die in dit onderzoek beantwoord zullen worden. De centrale onderzoeksvraag binnen het huidige onderzoek luidt als volgt:

Wat leert de interactie tussen tuinder en tuin ons over relatie tussen mens en natuur en het omgaan met het nieuwe 'mens-natuur domein' waar cultuur en natuur met elkaar zijn samengesmolten?

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- *Wat houdt het nieuwe mens-natuur domein waar cultuur en natuur zijn samengesmolten in?*
- *Welke ontwikkeling heeft de interactie tussen mens en natuur doorgemaakt sinds de opkomst van natuurbescherming in Nederland?*
- *Hoe komt de interactie tussen tuinders en hun tuin tot uitdrukking?*

1.4 Leeswijzer

Hierbij volgt een overzicht van wat de lezer van dit onderzoek in de volgende hoofdstukken kan

verwachten. In hoofdstuk 2 zal het theoretisch kader van dit onderzoek uitgebreid worden toegelicht. Ten eerste wordt er een beschouwing gegeven van wat het Antropoceen is, hoe we de ontwikkeling van het Antropoceen terug zien komen in de Nederlandse context en waarom de tuin een typisch Antropocentrisch domein is. In het tweede gedeelte van hoofdstuk 2 zal worden ingegaan op de Actor Netwerk Theorie als theoretische en methodologische basis van dit onderzoek. Daarnaast wordt het conceptueel model toegelicht. In hoofdstuk 3 zal de methodologie van dit onderzoek centraal staan. Er wordt beschreven welke methodologische stappen er zijn genomen in het huidige onderzoek. Allereerst zal worden toegelicht waarom er voor kwalitatief onderzoek gekozen is, vervolgens worden de onderzoeksmethoden beschreven en wordt het verwerven van het onderzoeksmateriaal uiteengezet. Tot slot zal worden omschreven hoe de data analyse aan de hand van de Actor Netwerk Theorie is uitgevoerd en zal de validiteit en betrouwbaarheid worden beschouwd. In hoofdstuk 4 zullen de resultaten van het onderzoek worden belicht. In hoofdstuk 5 zal een conclusie met betrekking tot de literatuur en onderzoeksresultaten worden gegeven. Vervolgens wordt in hoofdstuk 6 een kritische beschouwing gegeven van het eigen onderzoek en worden er aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

2.1 Het Antropoceen

De impact van de mens op de aarde is groot. In relatief zeer korte tijd in de geschiedenis van de mensheid heeft er een enorme versnelling plaatsgevonden waarbij de gevolgen van menselijk handelen een exponentiële invloed hadden op de aarde (Steffen et al., 2015). In 1997 verscheen een toonaangevend artikel van een groep wetenschappers met een uitgebreide behandeling van de menselijke impact op de planeet. Zij toonden aan dat de menselijke impact op aarde substantieel en groeiende was.

Volgens hen had ongeveer een derde tot de helft van de aardoppervlakte een verandering of transformatie ondergaan ten gevolge van menselijke activiteiten. Daarnaast stelden ze vast dat de koolstofdioxide uitstoot met meer dan dertig procent was gestegen sinds het begin van de industriële revolutie; dat het aandeel in stikstofgehalte in de atmosfeer door mensen groter was dan alle andere landorganismen samen; dat meer dan de helft van het toegankelijke oppervlaktewater was toegeëigend door de mens; en dat ongeveer een kwart van alle vogelsoorten al tot uitsterven waren gekomen (Vitousek et al., 1997). Het is dan ook niet gek dat de auteurs concludeerden dat we op een 'human-dominated' planeet leven.

In de lijn van Vitousek et al. betoogden Nobelprijswinnaar Paul Crutzen en bioloog Eugene Stoermer niet veel later dat we in een nieuw tijdperk zijn aanbeland: het Antropoceen (Crutzen and Stoermer, 2000). Menselijke activiteiten die leiden tot extreme veranderingen in de fysische processen op aarde zijn de belangrijkste oorzaak voor geologische en biologische veranderingen (Faber, 2018). De term Antropoceen wordt veelal op een geologische wijze geïnterpreteerd, maar dit wordt niet direct breed gedragen onder geologen. Kritiek is in eerste instantie gericht op het feit dat de impact van de mens niet als een geologisch tijdperk moet worden beschouwd, maar meer als een gebeurtenis van geologische omvang (Head & Gibbard, 2015). De term is volgens geologen vooral een toevallige totstandkoming die door klimaat- en milieuwetenschappers is geclaimd, in plaats van een nieuw tijdperk dat daadwerkelijk na het huidige Holoceen komt (Faber, 2018, p. 22).

Het Antropoceen als concept is in eerste instantie dan ook niet zozeer bedoeld om de geologische classificatie op zijn kop te zetten, maar voornamelijk een manier om de aandacht te richten op de menselijke impact op de aarde. De onderliggende strekking van het concept 'Antropoceen' die in dit onderzoek gehanteerd wordt overeenkomstig met de opvattingen van Faber, gaat over de wijze waarop wij als mensen omgaan met de natuur alsmede onze rol of hiërarchische relatie ten opzichte van natuur (Faber, 2018; Diogo et al., 2019). Met behulp van de wetenschap en technologische ontwikkeling heeft de mens de natuur namelijk steeds verder onderworpen. Denk aan de modernisering en intensivering van de agrarische sector. Voornamelijk in de Westerse wereld heeft deze houding de basis gelegd voor ideeën over economische ontwikkeling en groei in welvaart (Diogo et al., 2019).

Faber (2018) beschrijft deze nieuwe kijk op de interactie tussen de mens en de natuur. Het perspectief van het Antropoceen positioneert de mens allereerst als de meest dominante factor voor veranderingen die heden ten dage in de natuur optreden. Maar dit gaat volgens Faber verder dan enkel een geologische tijdperkclassificatie. We leven momenteel namelijk in een situatie waarin

natuur en cultuur zijn samengesmolten tot een domein dat beide afzonderlijke componenten overstijgt (Faber, 2018, p. 201). Hiermee wordt een verantwoordelijkheid en noodzaak voor zorg voor dit domein benadrukt. Er kan daarnaast ook een sterk normerende functie aan worden gegeven waarin een voorschrift voor handelen en beleid in verwerkt zit (Faber, 2018, p. 22). Het is een perspectief dat niet enkel beschrijving geeft aan de huidige situatie waarin de wereld zit, maar ook eentje waaruit aandrijvingsvermogen voor nieuwe ideeën en gebruiken kan worden geput.

Hoewel verschillende onderzoekers aantonen dat de menselijke activiteit de grootste impact op de aarde heeft, moeten we voorzichtig zijn om de mensheid als geheel als de grote boosdoener te kwalificeren. Er bestaat een zeer scheve verhouding in mensen die een grotere impact maken dan anderen. Faber geeft een mooie tegenstelling waarin hij beschrijft dat een geitenhoeder in Kenia een andere ecologische voetafdruk heeft, dan een in luxe levende oliesjeik uit de Verenigde Arabische Emiraten. Het is dus niet één homogene mensheid die de drijvende kracht is achter planetaire veranderingen (Di Paola, 2017, p. 20; Faber, 2018, p. 55). Ongeveer twintig procent van de totale aardse bevolking leeft op een ander 'welvaarsniveau' dan de rest van de mensheid (Di Paola, 2017, p. 20). Zij zijn voor het grootste gedeelte verantwoordelijk voor de meeste geologische of fysische veranderingen. Ook de antropologische risico's van geologische veranderingen zijn niet gelijk verdeeld over de mensheid. Arme mensen in armere gebieden lopen een groter risico en zijn vele malen kwetsbaarder als gevolg van ontwrichte ecosystemen (Di Paola, 2017, p. 20; Faber, 2018, p. 56).

Het Antropoceen is daarmee dan ook misschien meer een politiek dan wetenschappelijk concept. Of een combinatie van deze twee. Dit komt mede doordat de belangrijkste oorzaak voor menselijke impact op aarde veroorzaakt wordt door een groeiende wereldbevolking en de daarbij behorende vraag naar energie, voedsel, services en informatie, en de noodzaak om het toenemende afval te verwerken (Di Paola, 2017, p. 19).

2.1.1 Nederland in het Antropoceen

Naast de menselijke activiteiten als industrie, voedselproductie en transport zijn ook natuurmanagement, beheer en conservatie van natuur menselijke activiteiten die impact hebben op de ecosystemen in bepaalde gebieden (Faber, 2018). In Nederland is historisch gezien een groot geloof aanwezig ten aanzien van de maakbaarheid van onze leefomgeving. Het gezegde 'God schiep de wereld, maar de Nederlanders maakten hun eigen land' typeert deze mentaliteit maar al te goed.

Om onszelf te beschermen tegen overstromingen bouwde men dijken langs rivieren en kustgebieden (Rijkswaterstaat, 2020). Daarnaast ontgonnen we grote stukken veengebieden voor het turf dat gebruikt werd als brandstof. Of we groeven kanalen om handige infrastructurele verbindingen te maken (Rijkswaterstaat, 2020). Sinds jaar en dag zijn we in Nederland bezig met het veranderen, manipuleren of wijzigen van ons landschap. Dit heeft tot grote veranderingen geleid in dit landschap. Ook hadden we grote invloed op veengebieden, voorbeeld hiervan zijn de Peelvenen op de grens van Brabant en Noord-Limburg (Wesselingh, 2007). Nieuwe ecosystemen zijn ontstaan door menselijk ingrijpen en ondertussen is dit polderlandschap een groot onderdeel geworden van het Nederlandse natuurerfgoed.

Een aantal van deze ecosystemen of overblijfselen van 'oorspronkelijke' natuur, zoals de Peelvenen, zijn ondertussen bestempeld als beschermd gebied (Wesselingh, 2007). De

‘oorspronkelijke’ staat van een dergelijk gebied wordt door diverse natuurinstanties zo veel mogelijk intact gelaten, of ze streven juist naar een herstel van de ‘oorspronkelijke’ (maar reeds door de mens aangepaste) natuurlandschappen. De vraag is uiteraard in hoeverre deze gebieden als ‘oorspronkelijk’ kunnen worden gezien aangezien de mens deze bewust of onbewust zelf heeft gecreëerd of kunstmatig in stand houdt. In diverse ‘oorspronkelijke’ veengebieden komt deze kunstmatige instandhouding van het landschap goed tot uiting. Hier wordt bijvoorbeeld de grondwaterstand kunstmatig hoog gehouden door het plaatsen van stuwen zodat het veen kan groeien of worden landbouwgronden rondom veengebieden opgekocht met als doel dat boeren geen grondwater meer onttrekken aan het veenlandschap (Wesselingh, 2007).

Een veronderstelling die vaak terugkeert als het gaat over natuur die desastreus wordt beschadigd door de mens, is dat er een zekere geromantiseerde ‘wilde’ natuur in verval is geraakt, dat de mens hier schuldig aan is en dat het dus ook de taak van de mens is om dit terug te draaien (Faber, 2018, p. 43-44). Maar dit beeld van een volmaakte in verval geraakte ‘oorspronkelijke’ natuur moet volgens Faber sterk betwijfeld worden (Faber, 2018, p. 46).

Als we kijken naar bijvoorbeeld het natuurerfgoed in Nederland is het ook onmogelijk een eenduidige oorsprong hiervoor aan te wijzen. Landschappen zijn dynamische domeinen. Het vastpinnen van één natuurlijk landschap als zijnde authentiek of erfgoed is dan ook voornamelijk een menselijk construct (Kareiva, Lalasz & Marvier, 2011). Daarom wordt door Diogo et al. (2019), overeenkomstig met Faber, voorgesteld dat wanneer er geen wilde natuur om naar terug te keren bestaat, we enkel de mogelijkheid hebben om mee te gaan in de dynamiek van de natuur en zodoende te streven naar een ‘Good Anthropocene’, zonder te vervallen in utopische of romantische voorstellingen van natuur (Diogo et al., 2019, p. 5; Faber, 2018, p. 47-48).

Kareiva, Lalasz & Marvier (2011) sluiten hierop aan door te stellen dat men in het Antropoceen een nieuwe vorm van milieubewustzijn moet nastreven, waarbij er niet een uiterste poging wordt gedaan om natuur te herstellen tot pre-Europese condities, maar dat conservatie van natuur voornamelijk als doel moet hebben om een (her)nieuw(d)e betekenis van natuur voor mensen te bewerkstelligen: “Nature could be a garden”. Eentje die niet voorzichtig wordt geordend en gevormd door mensen maar een mengeling van diverse flora en fauna met antropogene domeinen van voedselproductie, grondstoffenwinning en stedelijk leven (Kareiva, Lalasz & Marvier, 2011).

2.1.2 Tuinen in het Antropoceen

Bij uitstek is de tuin een gecultiveerde plek waarbij natuurlijke processen en menselijke activiteiten samengesmolten zijn tot het typerende Antropocentrische domein dat Faber beschrijft in zijn boek (Faber, 2018, p. 48). De tuin komt in ons land in vele verschillende vormen terug. En met iedere vorm bestaat er ook een unieke band tussen de tuineigenaar en diens eigen stukje natuur. Di Paola (2017, p. 123) beschrijft dat een tuin niet enkel het resultaat is van menselijk ontwerp, arbeid en vindingrijkheid, maar ook van biologisch-dynamische processen zoals fotosynthese, weersomstandigheden of bestuiving door insecten en nog vele andere oncontroleerbare bijzonderheden die vereist zijn voor een succesvolle tuin. Een tuin is dus net zozeer een menselijk succes als dat het een bereidheid van de natuur is die de juiste omstandigheden verstrekt voor dit succes. Zonder deze biologische bijzonderheden in de natuur is de totstandkoming van een tuin niet

mogelijk (Cooper 2006, p. 95-96 in: Di Paola, 2017, p. 123).

Tuinen zijn daarom de experimentele plek om kennis in te winnen over hedendaagse milieuvraagstukken, en kunnen pragmatische gebruiken voor het Antropoceen genereren (Schwarz, 2019, p. 121). Volgens Schwarz (2019, p. 113) vindt men in tuinen of tuinwerkzaamheden een breed scala aan materiële en sociale werkwijzen terug die vol zitten met waarden ten aanzien van zorg en verantwoordelijkheid, alsook schoonheid en nut. Daarnaast worden er bij tuinieren ook levensstijlen zichtbaar die invulling geven aan wenselijk comfort en design. Een tuin is daarnaast in essentie erg afhankelijk van goed onderhoud en structurele verzorging om ervoor te zorgen dat hij niet verloren gaat, of dat het karakter van de tuin niet verloren gaat. Dit impliceert ook dat een tuin een tijdelijke en ruimtelijke structuur heeft (Schwarz, 2019, p. 119). Tegelijkertijd heerst er ook een noodzaak voor continuïteit en een herkenning van noodzakelijke hiërarchie (Schwarz, 2019, p. 120). Dit typeert het dynamische domein waarin natuur en cultuur zijn samengesmolten in het Antropoceen. Hierin zijn er verschillende rollen voor de actoren binnen het domein van de tuin.

2.2 Actor Network Theorie

Volgens Mol (2010) is de 'Actor Network Theorie' (ANT) te beschouwen als een perspectief of analysemethode waarbij de focus ligt op netwerken of relaties en interacties van actoren. 'Actor Network Theorie' is dan ook niet een theorie in de traditionele zin van het woord, aangezien het niet een 'fixed' benadering is, maar juist een meer dynamische manier om naar de wereld te kijken (Latour, 1999; Law, 1999; Mol, 2010). ANT is juist ter vervanging van dergelijke modellen die de wereld reduceert tot categorische kaders (Latour, 1999; Hitchings, 2003). Het is voornamelijk een perspectief of methode om op te merken dat er een veelvoud aan dynamische processen en interacties om ons heen plaatsvindt die van invloed zijn op elkaar en op ons (Latour, 1999). Latour beschrijft dat de Actor Network Theorie veronderstelt dat: “..the world is composed of associations of heterogeneous elements, that its task it is to trace” (Latour, 2005, p.6). In de 'Dictionary of Human Geography' wordt gesteld dat ANT stabiliteit en verandering in de wereld analyseert: “An approach to understanding stability and change in the world that situates human agency in wider networks of non-human actors and materials.” (Castree, Kitchin & Rogers, 2013).

2.2.1 Actor, actant & agency

ANT limiteert zich dus niet alleen tot menselijke relaties en verruimt het woord actor naar niet-menselijke of non-individuele entiteiten (Latour, 1996). Latour geeft aan dat de term actant (in plaats van actor) beter beschrijft hoe ongelimiteerd de relevante factoren in een netwerk zijn. Latour en Mol vervolgen met de stelling dat een actor (of actant) nooit een startpunt is van een actie, maar dat deze actie voortkomt uit of een uitkomst is van agency van andere actanten (Mol, 2010). Daarom is het belangrijk om niet af te vragen waar de acties van actanten vandaan komen, maar juist te onderzoeken wat de effecten zijn van deze acties (Latour, 2005).

Mol (2010) beschrijft dat een actor op de eerste plaats acties neemt. Een actor doet iets, en maakt daarmee een verschil. Dit wordt agency genoemd. Het is een handelingspotentieel dat een actant heeft ter beïnvloeding van hun te nemen acties (Castree, Kitchin & Rogers, 2013). Latour (2005) beargumenteert dat dit handelingspotentieel niet enkel is voorbehouden aan menselijke individuen, maar dat ook niet-menselijke dingen agency hebben.

2.2.2 Netwerk

Actor Netwerk Theorie kan dus worden beschouwd als een relationeel perspectief dat ervan uitgaat dat er symmetrie bestaat tussen actanten, hetzij een symmetrie tussen agency van actanten. Het is dan ook niet bedoeld om sociale netwerken te bestuderen, omdat dit soort netwerken voornamelijk de sociale relaties van individuele menselijke actoren in beschouwing neemt (Latour, 1996). De focus ligt dus voornamelijk op de actie zelf in plaats van op de bron waaruit deze actie voortkomt. De uitkomst van een meervoud aan acties is volgens ANT te beschouwen als een netwerk. De relatie of verbinding van twee (of meer) actanten vormt daarbij dus een actor netwerk (Latour, 2005). Een dergelijk actor netwerk kan op een bepaald moment ook worden beschouwd als een actant op zichzelf. Door de dynamiek van de relaties of interacties waaruit deze actanten ontstaan, beschikt het actor netwerk over een eigen vorm van agency. Dit dynamische proces van totstandkoming en effect van relationele netwerken tussen actanten staat centraal in ANT (Latour, 1996). Ook verandering van relaties is belangrijk in ANT. Een bestaan van een actor netwerk is afhankelijk van de interacties tussen actanten. Zolang dit onveranderd blijft zal het netwerk in dezelfde staat blijven bestaan (Latour, 2005).

2.2.3 ANT en de tuin

In dit onderzoek zal aan de hand van de beginselen van de Actor Netwerk Theorie (ANT) gekeken worden naar de menselijke en niet-menselijke interacties die plaatsvinden in tuinen. Zoals eerder beschreven is de tuin te bezien als een Antropocentrisch domein waar cultuur en natuur zijn samengesmolten en waarin een wisselwerking plaatsvindt tussen mens, plant en dier en talloze biologische processen (Di Paola, 2017, p. 123). Een tuin is daarom als het ware een plek waar deze 'dingen' met elkaar verbonden zijn in een netwerk. Het is een plek waar vergankelijkheid van planten en dieren structuur geeft aan het leven van een tuin en een tuinder (Schwarz, 2019, p. 120). Voor een tuinder is het zaak om zijn of haar planten te cultiveren op het juiste moment en op de juiste plek om succes te hebben. Dat wil dus zeggen dat alle 'dingen' een cruciale waarde en invloed hebben in de totstandkoming en het bestaan van een tuin.

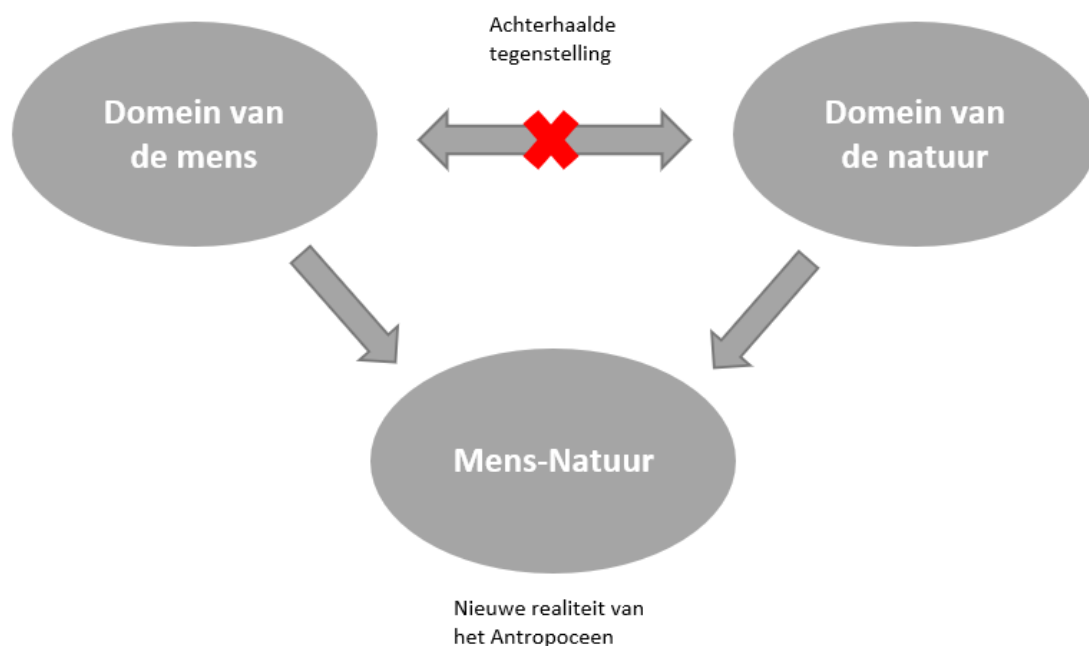
In de geografie worden actoren en netwerken vaak geplaatst in een ruimtelijke context. In dit onderzoek staat de tuin als 'space' centraal. Volgens Murdoch (1998) is een 'Actor Netwerk' benadering verbonden met het relationele concept 'space', waarbij space wordt gezien als een effect of gevolg dat enkel betekenis heeft als gevolg van hiërarchie (machtsbalans) en opvattingen van mensen, planten, dieren en de daaruit voortvloeiende handelingen en resultaten. Hitchings (2003) geeft een idee hoe de 'Actor Netwerk' benadering gehanteerd kan worden in de geografische context van de tuin. Volgens hem hebben planten in de tuin bepaalde eisen en behoeften. De tuinder zal hier op verschillende manieren mee om moeten gaan bijkomstig zijn of haar doelen, emoties en wensen (Hitchings, 2003). Het betreft hier dan ook vaak een moeizame onderhandeling ('uneasy negotiation') met de actoren om ons heen die 'space' bezetten in de tuin.

2.3 Conceptueel model

Faber geeft ons een conceptueel model dat weergeeft wat de nieuwe realiteit is van het Antropoceen. Het model sluit goed aan op het domein van de tuin dat in dit onderzoek bestudeerd wordt. Faber laat met onderstaand model zien dat de tegenstelling tussen de afzonderlijke domeinen

van mens en natuur niet meer geldig zijn in het Antropoceen. Dit geldt zowel voor gevallen waarbij de mens stukken land ontgint, maar ook voor de gevallen waar de mens juist optreedt als de beschermer van natuur (Faber, 2018). Er is namelijk sprake van één mens-natuur domein (Faber, 2018, p. 51). In het mens-natuur domein (zie figuur 1) draait het om de interactie die er plaatsvindt. Hierin wordt de mens niet meer centraal gesteld. Sterker nog, de mens kan zelfs onderworpen worden aan het natuurlijke, op eenzelfde manier dat het natuurlijke onderworpen kan worden aan het menselijke. Ten tijde van het Antropoceen is het zaak om dit onszelf goed te realiseren aangezien dit wereldbeeld actueler, urgenter en complexer is dan ooit (Faber, 2018).

In dit onderzoek wordt de eenheid van de tuinder en zijn of haar tuin als uitgangspunt genomen. Hun interactie die samenkomt in het mens-natuur domein is de basis waarop een succesvol resultaat wordt bewerkstelligd. Het (leren) begrijpen van elkaars wensen, kwaliteiten en tekortkomingen zorgt ervoor dat er een juiste balans kan worden gevonden. Daarnaast is het ook belangrijk om te zien dat er een onderhandeling plaatsvindt tussen tuinder en de planten (en dieren) in de tuin. Daarnaast zal in het onderzoek veelvuldig aan bod komen dat ook de planten onderling een onderhandeling voeren over de ruimte die ze innemen. Ook in deze onderlinge interactie is er opnieuw een rol die de mens vervult of zich toe-eigent.

Figuur 1: Mens-Domein in het Antropoceen (Faber, 2018, p. 51)

Hoofdstuk 3: Methodologie

3.1 Kwalitatief onderzoek

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de methodologie van dit onderzoek. Om de onderzoeksvraag 'Wat leert de interactie tussen tuinder en tuin ons over relatie tussen mens en natuur en het omgaan met het nieuwe 'mens-natuur domein' waar cultuur en natuur met elkaar zijn samengesmolten?' te beantwoorden is kwalitatief onderzoek uitgevoerd aan de hand van literatuur onderzoek en semigestructureerde interviews.

Er is om twee redenen gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode binnen het huidige onderzoek. Ten eerste vanwege de context-afhankelijke onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal staat. Het onderzoek richt zich namelijk op de individuele interactie tussen de tuinder en diens eigen tuin. Het was daarom belangrijk om de specifieke context van de tuin van elke tuinder te kunnen ervaren tijdens het afnemen van de interviews. Het uitvoeren van kwantitatief onderzoek aan de hand van bijvoorbeeld een vragenlijst zou minder geschikt zijn om de context-afhankelijke onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, omdat de context van de specifieke tuin dan onvoldoende aan bod zou komen. Een tweede reden waarom er voor kwalitatief onderzoek is gekozen, is omdat een kwalitatieve benadering beter past bij de flexibele en dynamische concepten die in dit onderzoek centraal staan, zoals de mens-natuurrelatie, natuurbeleving en ecosystemen.

Het huidige onderzoek heeft hierdoor sterk het karakter van een casestudy gekregen, zoals Yin (2009, p.18) deze beschrijft: "a case study is an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon in depth and within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident". Met andere woorden: een casestudy is een empirische onderzoeksmethode waarbij van dichtbij, diepgaand en gedetailleerd onderzoek wordt gedaan naar een bepaald geval binnen diens natuurlijk context.

Yin (2009) gaat echter uit van vaststaande, statische principes en interacties die ten grondslag liggen aan het onderzoeksverschijnsel, terwijl er binnen deze studie juist wordt uitgegaan van de beweeglijkheid en veranderlijkheid hiervan (Hansen, 2011, p. 118). De principes van de casestudy als zijnde een holistische, context-afhankelijke en onbegrensde onderzoeksmethode sluiten echter wel weer zeer goed aan op de Actor Network Theorie (ANT) welke in deze studie is gebruikt (Elsayad, 2016, p. 96). Het gebruik van de ANT als methodologie zal hieronder verder worden toegelicht.

3.2 Onderzoeksmethoden

In het huidige onderzoek zijn er een tweetal onderzoeksmethoden gehanteerd, te weten literatuuronderzoek en veldonderzoek. Allereerst is er literatuuronderzoek uitgevoerd naar het onderwerp *mens-natuurrelatie* met als achtergrond het beheer, behoud en de bescherming van natuur in de Nederlandse context. Er wordt hierbij dieper ingegaan op de vorming van de mens-natuur relatie door de jaren heen en de ontwikkelingen, discussies en tegenstellingen die op dit gebied in de loop der jaren aan bod zijn gekomen. Hoewel beleidsontwikkelingen belangrijk zijn gebleken voor de mens-natuur relatie, is er in dit onderzoek bewust gekozen om geen uitgebreide uiteenzetting van nota's en verordeningen als leidraad te hanteren. De focus in het

literatuuronderzoek zal juist liggen op de discussies, tegenstellingen en aannames die ten grondslag liggen aan de dominante perceptie van en interactie tussen mens en natuur. Op basis hiervan wordt een conclusie getrokken voor de huidige tijd in het licht van het Antropoceen.

Naast literatuuronderzoek heeft er veldonderzoek plaatsgevonden aan de hand van ‘in-de-tuin-lopende’, semigestructureerde interviews met tuinders in private tuinen in Midden-Limburg (zie 3.3.2 *Participanten*). Het veldonderzoek richtte zich op de individuele relatie van mens en natuur in de vorm van de tuinder en zijn eigen tuin. De tuin is bij uitstek een plek waar cultuur en natuur zijn samengesmolten tot één domein. Door het interviewen van tuinders in hun eigen tuin is getracht om de onderliggende interactie tussen mens en natuur in een specifieke context bloot te leggen. Het was voor het onderzoek van belang om een goed beeld te krijgen van het ontstaan van de relationele ontmoeting tussen tuinder en zijn/haar tuin. Door de ‘in-de-tuin-lopende, semigestructureerde interviews’ kon door de onderzoeker ervaren worden hoe de actanten in de tuin met elkaar verbonden zijn. Het gaf ook de mogelijkheid om de interviewdialoog aan te gaan vanuit het vertrekpunt van niet-menselijke actanten in de tuin, zoals de planten of dieren. In tegenstelling tot een statisch dialoog tussen interviewer en geïnterviewde in een passieve setting kon nu geanticipeerd worden op de fysieke aanwezigheid van de actanten, die gedurende het interview naar voren kwam. Voor het afnemen van de interviews is er gewerkt aan de hand van een vooropgestelde interviewgide (zie 3.3.2. *Semigestructureerde interviews*).

3.3 Onderzoeksmateriaal

3.3.1 Literatuuronderzoek

Voor het literatuuronderzoek is gebruik gemaakt van wetenschappelijke boeken en artikelen die het historische verloop van de mens-natuur relatie beschrijven. Hierbij heeft het boek *En dan? Wat is natuur nog in dit land?: natuurbescherming in Nederland 1880-1990* van Van der Windt (1995) als leidraad gediend. Tijdens het lezen van relevante passages is extra verdiepende literatuur gezocht in de vorm van artikelen, proefschriften en overheidswebpagina's. Er is aan de hand van deze informatie een overzicht gecreëerd van het ontstaan van natuurbescherming in Nederland, ontstaan en ontwikkelingsgang van biologie, diens invloed op mens-natuur verhoudingen en de dominante discoursen van verschillende periodes sinds het ontstaan van georganiseerde natuurbescherming rond het jaar 1900 tot en met de huidige tijd.

3.3.2 Semigestructureerde interviews

Participanten

Aan dit onderzoek namen vier tuinders uit Midden-Limburg deel. Alle vier de tuinders bezitten een eigen tuin op eigen perceel. De ervaring van de tuinders verschilt per persoon van ongeveer twintig tot ongeveer dertig jaar. Drie van de vier geïnterviewden waren vrouw, de vierde was man.

Procedure interviews

De onderzoeker nam in totaal vier ‘in-de-tuin-lopende’, semigestructureerde interviews af om de relatie tussen tuinder en tuin in kaart te brengen. De onderzoeker bezocht de tuinders in hun eigen tuin. Voor het afnemen van de interviews is er gewerkt aan de hand van een interviewgide (zie Bijlage 1). Deze interviewgide werd opgesteld door de onderzoeker op basis van ANT principes, waarbij geprobeerd is de ruimte te laten om de actanten die in het interview naar voren komen te

kunnen volgen. De interviews duurden 60 - 70 minuten en werd door middel van een spraakrecorder opgenomen. Voorbeelden van vragen waren bijvoorbeeld: ‘Sinds wanneer heb je tuinieren/bezig zijn in de tuin als hobby?’ en ‘Hoe is de tuin veranderd sinds het moment dat je begonnen bent?’

De interviews werden vervolgens door de onderzoeker volledig getranscribeerd. De gegevens van de participanten zijn hierbij geanonimiseerd met uitzondering van hun voornaam waarvoor toestemming is gevraagd. Na het transcriberen werden de transcripten eerst nagelezen om een volledig beeld te kunnen vormen van elk transcript voordat er werd overgegaan op het coderen. Hierna werden de transcripten open gecodeerd op terugkerende thema's die de herkomst van en interacties tussen de verschillende actanten weergeven. Vanuit hier werden de actanten op een organische wijze gevolgd en geanalyseerd. De resultaten van de analyse van de interviews wordt toegelicht in het hier opvolgende hoofdstuk 4: Resultaten.

3.4 Analyse a.d.h.v Actor Netwerk Theorie

Zoals in het voorgaande hoofdstuk aan bod is gekomen kan de tuin vanuit de actor netwerk benadering gezien worden als resultaat van een onderhandeling en samenwerking tussen actanten. ANT is dus een theoretische benadering ten aanzien van interacties. Tegelijkertijd geeft ANT ook een mogelijkheid om methodologisch deze interactie te bestuderen. Deze methodologische mogelijkheid wordt in dit onderzoek benut door de tuinders te volgen in de interacties die plaatsvinden tussen hun en hun tuin.

Tabel 1: Overzicht onderzoeksmethoden, dataverzameling en analysestrategieën

Onderzoeksmethode	Verzameling en sample van data	Analysestrategie
Literatuuronderzoek	Literatuur over mens-natuur relatie	Analyse van literatuur
Veldonderzoek	In-de-tuin-lopende, semigestructureerde interviews met tuinders in private tuinen in midden-Limburg	Analyse a.d.h.v. Actor Netwerk Theorie

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van meerdere vormen van dataverzameling. Hierdoor is het mogelijk om triangulatie te laten plaatsvinden. Door verschillende manieren van dataverzameling te gebruiken is er meer bevestiging te vinden in de onderzoeksbevindingen en zijn de daaraan ontleende uitspraken betrouwbaarder (Vennix, 2016). Het toepassen van triangulatie zorgt er daarnaast voor dat de validiteit van het onderzoek gegarandeerd wordt (Yin, 2003).

De gebruikte vormen van dataverzameling in dit onderzoek zijn: de bestudering van relevante literatuur met als voornaamste onderwerp de mens-natuur relatie, daarnaast hebben er

tuininterviews plaatsgevonden waarbij er 'al lopende in de tuin' een semigestructureerd interview is afgenomen met de tuinders. Dit gaf de mogelijkheid om ook een observatie te doen van de interactie tussen de tuinder en zijn of haar tuin. Deze observatie bood daardoor ondersteuning aan een completer beeld van de verhouding tussen tuin en tuinder.

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het huidige onderzoek besproken. Allereerst zal het literatuuronderzoek worden uitgelicht, vervolgens zal er een analyse worden gegeven van de semigestructureerde interviews.

4.1 Literatuuronderzoek: Mens-natuur relatie & ontstaan natuurbescherming in Nederland

Er is in de afgelopen decennia veel natuur verloren gegaan als gevolg van menselijke activiteiten. Het verlies van natuur is overal zichtbaar. We zien het op plekken waar eerst een bos was, en waar nu een treinspoor doorheen is aangelegd (Brondizio, Settele & Díaz, 2019) of op plekken waar eerst weides waren waarop de mens huizen heeft gebouwd en waar natuurbeekjes zijn drooggelegd voor de aanleg van parkeerplaatsen. Daarnaast zien we veel berichtgeving van natuurclubs over verre oorden waar regenwouden en koraalriffen verdwijnen, en waar allerlei diersoorten bedreigd worden door krimpende leefgebieden. Het verlies van deze natuur is ons bekend. Het heeft onder meer gezorgd voor een natuurbeschermingsbeweging in Nederland die sinds begin van de vorige eeuw bezig is met de vraag hoe natuur beschermd moet worden, of belangrijker, welke natuur beschermd moet blijven. Dit heeft gezorgd voor een door de jaren heen veranderende perceptie van natuur en natuurbehoud en de daaraan ten grondslag liggende relatie tussen mens en natuur (Van de Windt, 1995).

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkeling van de mens-natuur relatie in Nederland. Er is gekozen voor een focus op Nederland, aangezien de interviews binnen dit onderzoek ook met Nederlandse tuinders gehouden zijn. De focus in deze literatuurstudie zal met name liggen op discussies, tegenstellingen en aannames die ten grondslag liggen aan de dominante perceptie en interactie tussen mens en natuur.

4.1.1 Ontstaan georganiseerde natuurorganisaties

Eind 19e eeuw ontstonden de eerste activiteiten van georganiseerd natuurbehoud doordat men nieuwe betekenis ging geven aan de schoonheid en kwetsbaarheid van natuur (Windt, 1995). Volgens Windt (1995) zijn de ontwikkelingen van natuurbehoud in Nederland vergelijkbaar met ontwikkelingen in andere (Westerse) landen waar er ook sprake was van collectieve bescherming van natuur. Het meest bekende en typerende voorbeeld van deze nieuwe waardering voor de schoonheid van natuur komt vanuit het werk van de schrijver en natuurbeschermer Jac. P. Thijsse. Hij schreef onder andere over het Naardermeer, waar de drukte van de nabije stad Amsterdam kon worden ontvlucht en men kon verzinken in het 'betoverende landschap met zijn afzonderlijke wereld van planten en dieren.' (Dettingmeijer, 2011) Toen de gemeente Amsterdam een plan begon vorm te geven om van het Naardermeer een vuilstort te maken, ontstonden er onder leiding van Thijsse protestacties om dit te voorkomen. Dit zorgde er uiteindelijk voor dat mensen met liefde voor de natuur zich verenigden in de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en een fonds oprichtten ter aankoop van het Naardermeer (Dettingmeijer, 2011). Het dominante idee was dat wilde natuur mooi en kwetsbaar was, en door deze veilig te stellen als monumenten van de natuur kon men deze bewonderen als zijnde een verheven natuur (De Jong, 1999, p. 82).

Volgens De Groot (1999, p. 29) is de periode rond 1900 ook te bezien als het moment waarop de intensiveringsfase van menselijke expansie in de natuur in Nederland in ruimtelijke zin is afgerond. Er is vanaf dan enkel nog sprake van kleine stukjes 'restnatuur' zoals het Naardermeer. Het is volgens hem ook het begin van een nieuwe verhouding tussen mens en natuur, het bestaan van die 'restnatuur' is hiervoor cruciaal. Mensen uit de stad begonnen steeds meer natuur te kopen buiten de stad met als doel om deze veilig te stellen. Het betrof hier een aantal groepen mensen van adel, zakenlieden en biologen. Het waren voornamelijk de laatstgenoemde biologen die vanaf 1905 de belangrijkste groep voor natuurbehoud vormden. Zij waren de sterkste groep die bepaalde welke natuur men moest zien als 'wilde en mooie natuur' (Windt, 1995). De biologen waren daarbij wel afhankelijk van steun van de edel- en zakenlieden. Deze steun werd verleend in de vorm van erkenning van hun expertise en financiële donaties om 'restnatuur' aan te kopen en te beheren (Windt, 1995).

De aankoop en het behoud van natuur kwam voornamelijk voort uit esthetische en morele beweegredenen (De Jong, 1999; Windt, 1995, p. 49). Het was dan ook niet de intentie om alle natuur te beschermen. Natuur moest aanduidend 'merkwaardig' zijn en een (wetenschappelijke) meerwaarde hebben (voor o.a. zakenlieden en biologen) (De Jong, 1999). Daarbij was er dus geen sprake van principiële bezwaren voor jacht op wilde dieren of ontginningen van gebieden (Windt, 1995). Dit zorgde voor de stabilisering van het idee dat 'bijzondere' natuurmonumenten gemanaged zou worden middels een samenwerking tussen biologen en zakenlieden. En waarbij gecontroleerde exploitatie van de natuurmonumenten mogelijk was op het gebied van visserij, jacht en houtkap (Windt, 1995). De overheid hield zich vanuit een liberaal gedachtegoed afzijdig van de praktijken omtrent natuurbescherming (Windt, 1995).

Richting de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw ontstonden er verschillen in deze benadering. Er heerste nog steeds een tweedeling van de mens in de stad en de natuur daarbuiten, waarbij de natuur buiten de stad alsmaar meer een recreatiekarakter kreeg. Maar men ging daarnaast ook steeds meer op zoek naar gebieden met authentieke 'ongerepte' natuur (De Jong, 1999; Windt, 1995). Anderen hanteerden nog steeds vooral een utiliteitsbenadering van natuurbehoud waar ook sprake mocht zijn van exploitatie van de natuurgebieden. In de landen om ons heen ontstond een soortgelijke drang naar authentieke ongerepte natuur. Engelse biologen ontwikkelden daarbij een model van categorieën in de natuur waarbij typische 'Engelse' natuur extra aandacht kreeg (Webb, 1985).

Ook in Nederland vond de categorisatie van natuur plaats. Westhoff schreef het boek 'De plantengemeenschappen in Nederland'. Hierin beschreef hij dat menselijk ingrijpen in de natuur afhankelijk is van de plantgemeenschap die aanwezig is. Hiermee wist hij een brug te slaan tussen de utiliteitsbenadering en de nieuwe belangstelling voor ongerepte natuur (Windt, 1995). Het gaf een duidelijk antwoord op de vraag welke natuur beschermd diende te worden.

4.1.2 Biogeografische categorisering van natuur

De drang naar authentieke oorspronkelijke landschappen, naar 'ongerepte natuur', betekende het ontstaan van een nieuwe stroming binnen de biologie, de zogeheten conservatie biologie. De conservatie biologie houdt zich bezig met het in kaart brengen van ecosystemen en de daar aanwezige biodiversiteit, met als doel de soorten te beschermen van uitsterven (Qvenild, 2013).

Binnen deze biologie zijn de categorieën inheems en uitheems een gangbare methode geworden om de status van een plant weer te geven. Er bestaat volgens de biologen namelijk een duidelijkere classificering van plantsoorten in de natuur. Webb geeft een duidelijke weergave van de definitie inheems (“indigenous”) en uitheems (“alien” of “exotic”). Een inheemse plantsoort is een soort die ontstaan is in een gebied op basis van evolutie, of die op een natuurlijke wijze, onafhankelijk van enige menselijke activiteit zich gevestigd heeft in een bepaald gebied (Webb, 1985). Een uitheemse plantsoort, of exoot, is een soort die een bepaald gebied heeft bereikt als gevolg van menselijke activiteiten, of door activiteiten van door mensen gedomesticeerde dieren (Webb, 1985). De 19-eeuwse, Britse botanicus Hewett Watson omschreef inheems als een *aboriginal British species* waarbij er weinig reden voor is om te geloven dat deze is geïntroduceerd door menselijke activiteiten, en de term uitheems als een soort die min of meer zich gevestigd heeft, maar waarvan men verwacht of zeker weet dat deze soort oorspronkelijk geïntroduceerd is uit een ander land (Davis, 2009; Egerton, 2010). Zowel het geografische karakter en de wijze van menselijke verspreiding die Webb in zijn definiëring hanteert komt deels overeen met de definiëring die de vroege botanici zoals Watson gebruikten voor inheemse en uitheemse soorten. Webb hanteert echter in zijn definiëring niet de term ‘landen’, maar trekt dit globaler naar gebieden en laat hiermee enigszins de menselijke grenzen buiten beschouwing.

De definitie van Watson voor inheemse soorten als zijnde een *aboriginal British species* verhuult een veronderstelling die meer overeen komt met wat nu binnen de conservatiebiologie als endemische soorten wordt beschouwd. Een endemische soort wordt gedefinieerd als een soort die zich van nature en exclusief in één specifiek gebied gevestigd heeft (Coelho, Gonçalves, & Romano, 2020, p. 2). Een inheemse soort zoals Webb deze definieert is dan ook niet hetzelfde als een endemische soort aangezien het ontstaan en de verspreiding van een inheemse soort niet beperkt is tot één exclusief gebied. In Nederland zijn geen endemische soorten. De afwezigheid van Nederlandse endemen is niet zozeer te wijten aan menselijke activiteiten, maar meer aan het feit dat veel soorten zijn verdwenen door de relatief recentelijke ijstijdperiodes (Hoffman, 2011, p. 24; Naturalis Biodiversity Center, z.d.). Toch ontstond er veel aandacht voor endemen binnen de conservatiebiologie. Vanwege het unieke karakter van endemische soorten is er ook meer aandacht voor de bescherming en het behoud van deze soorten van zowel planten als dieren.

Met name endemische plantsoorten zijn erg kwetsbaar als er veranderingen optreden in hun leefgebieden. Vaak zijn het toch menselijke of door de mens veroorzaakte veranderingen die ervoor zorgen dat endemen een hoog uitstervingsrisico lopen (Coelho et al., 2020). Eén van de grootste oorzaken van het uitsterven van endemische planten is de introductie van een nieuwe soort in hun exclusieve leefgebied, oftewel de introductie van een exoot (Hoffman, 2011, p. 24; Naturalis Biodiversity Center, z.d.). Door de groei in aandacht voor het conserveren van endemische soorten, en ook ter bescherming van inheemse planten, is er een discours ontstaan binnen de natuurbehoud sector waarbij exoten als ongewenst en bedreigend worden geacht zodra deze een gevaar vormen voor endemische of inheemse soorten. Hierdoor ontstond er een dichotomie tussen wenselijke en onwenselijke natuur (Qvenild, 2013, p. 40). Als gevolg hiervan ontstond er eind vorige eeuw een nieuwe discipline genaamd invasie biologie. De ecooloog Charles Elton had hierin een grote bijdrage in het koppelen van de relatief neutrale biologische classificaties inheems en uitheems, met politieke

framing van “invasieve” exoten als een mondiale bedreiging voor inheemse soorten en natuurgebieden (Qvenild, 2013). Door een groeiende focus op het conserveren van endemen en inheemse soorten kwam er steeds meer aandacht voor de invasiebiologie. In Elton’s overtuiging was de verspreiding van soorten buiten hun biogeografische grenzen een enorme bedreiging voor bestaande ecosystemen (Davis, 2009). Davis beschrijft hoe Elton hierbij militaristische termen gebruikt om duiding te geven aan de processen die spelen bij de introductie van een nieuwe soort. Enkele voorbeelden hiervan zijn woorden als invasies, aliens (exoten), en zelfs een metafoor van nucleaire bommen die vergelijkbaar zijn met ongecontroleerde ecologische beschadiging (Davis, 2009; Qvenild, 2013, p. 41). Davis geeft aan dat deze semantiek resulteert in een sterke tweedeling tussen wenselijke en onwenselijke natuur. Davis’ eigen voorkeur gaat meer uit naar het gebruiken van neutralere termen zoals inheems en niet-inheems (indigenous en non-indigenous) (2019).

4.1.3 Cultuur versus natuur

Vervolgens (jaren ’30 tot ’40) ontstond er een discussie binnen Natuurmonumenten over de aard van natuurlandschappen. Sommigen stelden dat natuur dynamisch is en deze ongestoord haar gang moest kunnen gaan. Anderen hadden meer een statische kijk, waarbij er gericht beheer plaatsvond om het gebied in de oorspronkelijke staat te behouden (De Jong, 1999, p. 83). Door de focus op de oorspronkelijke staat van een landschap verschoof het natuurbeeld. Deze richtte zich namelijk steeds meer op het verleden in plaats van de toekomst (De Groot, 1999, p. 31). De natuurbeleving ontwikkelt zich hierdoor tot een herinnering van historische natuurbeelden die voortvloeien uit ons collectief, cultureel geheugen (Schama, 1995 in; De Groot, 1999, p. 31). Hieruit volgen dominante motieven voor het beschermen van natuur die ‘het beschermen waard’ is. De focus ligt hoofdzakelijk op de esthetische aantrekkelijkheid, de zeldzaamheid van soorten of vegetatietypen, wetenschappelijke waarde en de historische kenmerken van het gebied (De Jong, 1999, p. 86).

Rond de jaren ’70 veranderde de relatie tussen de mens en de natuur opnieuw. Gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw gingen mensen steeds meer in de stad wonen. Het agrarische platteland ontwikkelde mee om de groeiende stedelingen te voorzien in voedsel. Er ontstond een problematische verhouding tussen de landbouw en de organisaties van natuurbehoud. De dominante discours van die tijd was dat de cultuur beschermd moest worden tegen het natuurgeweld (Dettingmeijer, 2011, p. 200; Windt, 1995; De Jong, 1999, p. 84). Dit natuurgeweld bestond uit stormen, overstromingen, verzilting, plagen en onbegaanbaarheid van (water)wegen (Dettingmeijer, 2011, p. 199, 200). De reacties op dit natuurgeweld lieten een sterke hiërarchie zien tussen mens en natuur. Dijken werden verhoogd en verstevigd en de grondwaterspiegel werd verlaagd. Men ging rivieren kanaliseren en legde sluizen en waterkeringen aan. Binnen de landbouwsector werd vervolgens steeds meer gebruik gemaakt van effectievere onkruidbestrijding en kunstmest. Diersoorten die schadelijk waren voor de productie werden bestreden met gif en jacht. Er werd ook sterk ingezet op ruilverkaveling en mechanisering van de landbouw. Als gevolg van al deze planmatige ingrepen ontstond er een veiliger, droger land met een hoge productiviteit ten gunste van landbouw en industrie, en ten koste van natuur en ecosystemen (Dettingmeijer, 2011, p. 199, 200).

Natuurbescherming en landbouw stonden dus lijnrecht tegenover elkaar in deze tijd en de agrarische sector had duidelijk de overhand. Volgens Westhoff was er dan ook geen pure ongerepte

natuur meer te vinden in Nederland. Hij sprak van een half-natuur, omdat volgens hem elk onderdeel van natuur mede door de mens was gevormd (De Jong, 1999, p. 88). De term half-natuur was wederom bedoeld om een brug te slaan tussen cultuur en natuur. Net zoals Westhoff dit als doel had toen hij betoogde dat menselijk ingrijpen in de natuur afhankelijk is van de plantgemeenschap die daar aanwezig is (Windt, 1995). Hieruit volgde dat de statisch manier van kijken naar natuur verlaten werd voor de meer dynamische kijk naar natuurgebieden. Half-natuurlijke landschappen in door mensen beïnvloedde gebieden werden het belangrijkste doel van natuurbescherming in Nederland. Dit waren ook bij uitstek plekken waar mensen (uit de stad) konden recreëren en hun vrije tijd konden besteden (De Jong, 1999).

Rond de jaren '70 gaat de natuurbescherming een nieuwe fase in. Dettingmeijer (2011, p. 200) omschrijft het als een natuurbescherming als massabeweging. Mensen raakten steeds meer bewust van de nadelige gevolgen die voortkomen uit de behoefte voor welvaart en economische groei. Er ontstonden protestacties tegen zaken zoals chemische verontreinigingen, kernenergie, of infrastructuur dwars door natuurgebieden. In 1972 wordt ook het rapport 'The Limits to growth' van de Club van Rome gepubliceerd die groei van wereldbevolking, voedselproductie, industrialisatie, uitputting van natuurlijke hulpbronnen en vervuiling koppelde aan nadelige gevolgen voor welzijn van mens en natuur (De Visser, 2009). Het is ook het eerste wezenlijke besef dat de activiteiten van de mens ten grondslag liggen aan deze problematiek (Dettingmeijer, 2011). In Nederland zorgde het besef voor een kloof tussen de biologen bij natuurbeschermingsorganisaties, die zich richtten op een half-natuur, en nieuwe activistisch ingestelde gezelschappen die opnieuw meer een romantische wildernis zonder menselijke bemoeienis voor ogen hadden (Dettingmeijer, 2011; Windt, 1995).

Tegelijkertijd met het milieubesef in de samenleving komt ook bij de overheid meer interesse voor natuurbescherming. Middels ruimtelijk beleid werd in de Oriënteringsnota Ruimtelijke Ordening expliciet ingezet op behoud en bescherming van natuur en landschappen (De Jong, 1999, p. 89). Dit resulteerde in een mix van een gevoel van maakbaarheid van het land en de missie om natuur veilig te stellen. De natuurvisie die de jaren hierna dominant werd had de opvatting dat het behoud van natuur behaald kon worden door het planologisch in procedures veiligstellen van bestaande natuurlijke en landschappelijke waarden. Deze natuurlijke en landschappelijke waarden waren in de meeste gevallen gebonden aan cultuurlandschappen (de half-natuur) (De Jong, 1999).

4.1.4 Dynamische natuur en ecosystemen

Vanuit de wetenschap ontstond er hierna steeds meer aandacht voor 'systeemecologie'. De esthetische waarden werden vervangen voor een technologisch-wetenschappelijke benadering, maar wel met sterke voorkeur voor plekken met complexe ecosystemen. Deze werden vaak superieur, of meer natuurlijk gevonden (Dettingmeijer, 2011). Het zorgde voor twijfel bij de natuurbeschermings-organisaties ten aanzien van hun beeld van natuur. Men ging voorheen uit van een strak zelfstandig gereguleerd evenwicht van de natuur, maar kwam tot de ontdekking dat natuur veel meer een evolutionaire, dynamische kant had waarbij de natuur constant in verandering blijkt te zijn (De Jong, 1999). Het begrip ecosysteem was hierin een belangrijke ontwikkeling voor het nieuwe natuurbeheer. Ecologen beschreven ecosystemen als "het hele systeem, in fysische zin, waartoe niet alleen het complex van organismen behoort, maar ook het hele complex van fysische factoren die het zogenaamde milieu van de biome vormen" (Windt, 1995, p. 184). Dit besef van natuur als

dynamisch systeem betekende een verandering binnen de bosbouw en -beheer. Die was namelijk steeds meer gaan lijken op de strak aangelegde monocultuur van de landbouw. Het gevolg was een hernieuwde wens voor natuurlijk Nederlands oerbos (De Jong, 1999, p. 93). Als gevolg van de ontwikkelingen rondom de Oostvaardersplassen kwam er meer aandacht en waardering voor het dynamische en spontane karakter van natuur. Bij de drooglegging van dit gebied bleef er namelijk een laag water staan, omdat het gebied erg laag gelegen lag. Hierdoor ontstond onverwachts een natuurgebied met zeldzame vogelsoorten die voorheen waren verdwenen in dit gebied (De Jong, 1999; Windt, 1995). Het zorgde voor meer aandacht voor menselijke beïnvloeding van de staat van natuur, of belangrijker, de onthouding van menselijke beïnvloeding met als resultaat een spontane regeneratie van oorspronkelijke natuur (De Jong, 1999).

De Oostvaardersplassen waren een startschot voor een nieuwe omgang met natuur: natuurontwikkeling. De gedachte was dat het creëren van gunstige voorwaarden binnen een gebied ervoor zou gaan zorgen dat de hieruit ontstane zelfregulerende ecosystemen zouden leiden tot de opleving van natuur en herstel van de aanwezigheid van zeldzame diersoorten (De Jong, 1999, p. 95). Wetlands zoals de Oostvaardersplassen werden een belangrijk speerpunt voor de daaropvolgende jaren van natuurontwikkeling. Toch was Westhoff niet overtuigd van deze nieuwe praktijk van natuurontwikkeling. Volgens hem speelde de mens juist een grote rol in het evenwicht van complexe ecosystemen. De gebieden waarbij er kleine menselijke ingrepen plaatsvonden op een bescheiden schaal over een lange periode waren volgens Westhoff rijker aan soorten dan veel van de zelfregulerende 'natuurlijke' gebieden (Dettingmeijer, 2011). Hiermee stond hij lijnrecht tegenover zijn collega-bioloog Frans Vera, die menselijk ingrijpen aanmerkte als iets desastreus voor de wilde natuur die rijk aan soorten was. Met alleen een heel klein beetje 'hulp' van de mens kon er een uniek landschap ontstaan dat heel erg leek op natuur in de periode voor de menselijke overheersing (Dettingmeijer, 2011).

De discussie tussen Vera en Westhoff werkt voor een groot gedeelte door in het nieuwe Natuurbeleidsplan in 1989. Het belangrijkste concept in dit plan was de oprichting van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) (Windt, 1995). Het voornaamste doel van de EHS was het voorkomen van conflicten met de landbouw en het streven om het biodiversiteitsniveau te vergroten, of in de meeste gevallen het stabiliseren of verminderen van verlies van biodiversiteit (De Jong, 1999). Het beheer van natuur was nu zo goed als volledig in handen van overheden en deskundigen bij natuurorganisaties (ecologen, biologen). De oprichting van de EHS zorgde ook voor een versterking van de positie van de overheid en deskundigen op het natuurbeheer (Veeneklaas et al., 2011). Hierbij was in de loop der jaren ook een breed scala aan vakjargon ontstaan dat voor de gemiddelde burger niet meer herkenbaar was met hun persoonlijke natuurbeeld (bijvoorbeeld 'vegetatietypen', 'habitatrichtlijnen', 'kerngebieden', 'bufferzones' etc.) (Veeneklaas et al., 2011; De Jong, 1999). Het zorgt er echter wel voor dat de deskundigen strikte afspraken maken over natuur binnen de EHS, natuurgebieden daarbuiten en het behoud van waardevolle cultuurlandschappen (De Visser, 2009, p. 29).

Met een nieuwe nota (Dynamiek en Vernieuwing) krijgt natuurontwikkeling ook een extra financiële impuls ten koste van financiering van bestaande natuurbeheerorganisaties. Hieruit komt de noodzaak om de effectiviteit van natuurbeheer op technologisch wetenschappelijke wijze

meetbaar te maken in kwantitatieve maatstaven (De Visser, 2009; De Jong, 1999). Uiteindelijk verbreedt natuurbeleid zich weer en richt zich weer iets meer op de burger en diens natuurbeleving. Burgers worden meer bij beheer en beleid betrokken. De term natuur verbreedt zich daardoor tot zaken zoals stadsparken (De Visser, 2009). Ook worden natuurrichtlijnen afgestemd op richtlijnen van de Europese Unie ter bescherming van diverse plant- en diersoorten (De Visser, 2009).

4.2 Resultaten semigestructureerde interviews

Om de relatie tussen de tuinder en zijn tuin in kaart te kunnen brengen, zijn er semigestructureerde interviews afgenomen bij vier tuinders uit Midden-Limburg. Aan de hand van de Actor Netwerk Theorie worden de interviews op een verhalende manier geanalyseerd. De lezer wordt hierbij meegenomen door ‘de verteller’, waarbij zij als het ware samen de verhalen van de verschillende tuinders en hun tuinen beschouwen en analyseren. Hierbij is het startpunt – eerste actant – de tuinder.

4.2.1 De tuinder in de tuin

We volgen als eerste tuinder Jan in zijn tuin en krijgen te horen hoe het terrein van zijn tuin eruit zag voordat hij begon met het aanleggen van zijn tuin:

“Het was een braakliggend stuk waar bouwpuin was gedeponeerd van het huis dat er door de vorige eigenaar gebouwd was. Die had hier alles gedeponeerd wat hij kwijt wilde en het moest flink opgeschoond worden. Het stond vol met distels wat aangaf dat het zeer vruchtbare grond was. Daarnaast is deze grond bijna teelaarde, dus heel prettig te bewerken en heel vruchtbaar. Dus dat was voor mij wel een argument om te zeggen: Het zal veel werk zijn, maar het is wel een plek waar je iets kunt maken!”

In de gesprekken met de andere tuinders wordt, overeenkomstig met Jan, duidelijk dat er een sterke bereidwilligheid aanwezig is om moeite en werk te steken in de ontwikkeling van de tuin. Zelfs als de plek schraal of verwaarloosd is, geven de tuinders aan niet te worden tegengehouden in hun plannen voor de tuin. De tuinders zijn allen ook erg alert op informatie die de planten in hun tuin of op hun terrein hen kunnen geven. De distels waren voor Jan bijvoorbeeld een aanwijzing dat de grond vruchtbaar moest zijn, ondanks het gedeponeerde puin van de vorige eigenaar. Terwijl we door de tuin liepen werd het wel duidelijk dat de distels plaats hebben gemaakt voor allerlei andere begroeiingen en dat de grond dus inderdaad vruchtbaar was.

Jan vervolgt met een omschrijving van de tuin zoals deze er nu bij ligt:

“Zoals je zelf ziet, er is heel veel groen. En dat groen is gedeeltelijk zelf geplant, maar er is ook heel veel wat vanzelf gekomen is. En één van de dingen die er al was, is het achterste gedeelte van de tuin. Omdat de tuin aan de rand van een natuurgebied ligt, zijn de 40 laatste meters van de tuin beschermd gebied [...] Dus eigenlijk is de achtergrond, wat er al was aan groen, ook de leidraad geweest voor hoe de tuin eruit ziet, voor wat betreft het ontwerp, maar ook voor de planten die in de tuin groeien.”

De tuin is duidelijk een plek die ontworpen wordt. De tuinder is echter niet de enige die invloed heeft op de uitkomst van het ontwerp. Zo ontspruiten er ook planten in de tuin die niet door de tuinder geplant zijn en staat de tuin in een omgeving die tevens richting kan geven aan het tuinontwerp. Zo geeft Jan aan dat hij zijn tuinontwerp juist heeft vormgegeven vanuit de context van de tuin, namelijk het achterste gedeelte van de tuin, dat beschermd natuurgebied is, en de planten die vanzelf

opkwamen. In het interview met Yvonne zien we juist dat de basiscondities zelf worden gecreëerd om vanuit daar de tuin verder te ontwerpen:

“We hebben in het begin vrij snel de hagen geplant. Want je wilt toch een bepaalde basis aan je tuin geven. Je ziet nu ook dat het ieder jaar allemaal voller wordt en dat hij wat volwassener aan het worden is. We hebben ook bomen geplant, dit stuk was eigenlijk gewoon een schapenwei. Dus dat stond vol distels, droog gras en brandnetels. En daar hebben we dan eigenlijk door te maaien een gazon gecreëerd.”

Uit de interviews met alle vier de tuinders krijgen we duidelijk een beeld dat er een moment bestaat waarop de aangetroffen plek niet voldoet aan de wens of de behoefte van de tuinder. Het veranderen of aanpassen van de aangetroffen plek waar de door hun gewenste tuin moet ontstaan komt nog het meest terug in de tuin van Sandy, wiens tuin gepland is aan de hand van een zelfgemaakte ontwerptekening. De uitwerking van dit plan is vervolgens een proces geweest dat zich over meerdere jaren heeft verspreid en nog steeds voortduurt:

“De tuin is in de laatste jaren veel veranderd. Vroeger was het meer weiland, stond er een grote ren met vogels en ook andere dieren. En door de jaren heen is het eigenlijk steeds meer veranderd. Het is steeds meer bloementuin geworden, beetje parkachtig, met bomen. In plaats van de ren, hebben we een soort pergola gemaakt. [...] Er is een plan gemaakt nadat de ren is weggehaald. Ik heb een tekening gemaakt met een nieuwe indeling waar we een jaar of 6/7 geleden mee zijn gestart. [...] En toen kwamen er paden bij, deze pergola erbij, beklinterd en ook andere materialen. En eigenlijk is daarna elk jaar nog eraan gewerkt. Langzaam heeft dat bloemen gedeelte dus eigenlijk zijn vorm gekregen.”

Terwijl we de tuinders volgen in hun verhaal over hoe hun tuin zich ontwikkeld heeft, is vast te stellen dat er een interactie plaatsvindt tussen de tuinder en het aanzicht van de plek waar ze hun tuin tot ontplooiing brengen. Het is voornamelijk de tuinder die bij zichzelf vaststelt dat de aangetroffen plek veranderd dient te worden. Om te begrijpen welke redenen hieraan ten grondslag liggen is het belangrijk om vast te stellen dat het startpunt van de tuintransformatie het gevolg is van het binnentreden van de tuinder in het bestaande netwerk van de desbetreffende plek. De nieuwe ontstane interactie tussen de toetredende tuinder en de bestaande plek zorgt voor een scala aan nieuwe verbindingen met de nog onbekende actanten van die plek. Neem bijvoorbeeld de nieuwe interactie tussen tuinder en distel. Zoals al werd aangegeven ontstaat er een dialoog tussen tuinder en distel, waarbij de distel informatie geeft over de vruchtbaarheid van de bodem en de tuinder daarnaar handelt, hetgeen de distel weer beïnvloedt. In de interviews met zowel Yvonne als met Jan wordt deze wederzijdse beïnvloeding goed zichtbaar als een distel in hun blikveld verschijnt:

Yvonne: “Kijk hier staat dan een distel tussen, zulke haal ik eruit in de moestuin.”

Jan: “Deze gaat er dus wel uit, dat is de melkdistel. Dat is omdat het veel geregend heeft. Normaal groeien ze niet op zo'n droge grond, maar omdat het zoveel geregend heeft, komen ze opeens wel.”

De distel blijkt een plant te zijn die niet gekoesterd wordt door de tuinders. De reden hiervoor wordt duidelijk als Jan antwoord geeft op de vraag wat er nu voor zorgt dat hij de plant er zo resoluut uittrekt:

“Ja die zaait zich heel sterk uit. Ik heb geen illusie dat ik ze daarmee kwijt raak [...] Nee, dat is waarschijnlijk dan iets waarvan ik denk die mag weg. Die vind ik juist ook niet passen in het droge

karakter van dit gedeelte. Die groeit namelijk overal. Of je nu daarachter bent of hier. Ja, misschien is hij ook iets te gewoon.”

Hieruit worden een aantal zaken duidelijk welke redenen de tuinder zoal heeft voor het verwijderen van de distel en welke actie van de tuinder er ontstaat uit de interactie met de distel. Ten eerste valt op dat tuinder Jan de planteigenschap “sterk uitzaaien” als reden voor het resoluut uit de grond trekken van de distel geeft, ook al weet hij dat hij de plant daarmee niet kwijtraakt. Toch wordt gedurende de gesprekken duidelijk dat het uitzaaiende karakter van een plant niet een doorslaggevende drijfveer is voor het verwijderen van planten uit de tuin. Het is zelfs iets dat in veel gevallen juist gekoesterd wordt door alle vier de tuinders.

Jan:

“En dit zijn allemaal zaailingen van de lavendel, allemaal met een iets andere kleur. Dat vind ik dan op zich ook wel interessant, wat er dan allemaal kan komen als het vanzelf zijn gang kan gaan.”

en

“Ja, die euphorbia's, die komen toch wel heel erg veel terug in mijn tuin. En waarom? Ik vind het gewoon een hele mooie structurele plant. Ze veranderen constant door het jaar. Dat vind ik wel een hele mooie constante factor, een mooie factor, die dan in hun voordeel spreekt. Maar ja, ze zaaien zich ook heel erg uit ... maar ze zijn ook heel makkelijk uit te trekken op de plekken waar je ze niet wilt.

Yvonne:

“Ik vind het belangrijk dat de tuin zo natuurlijk mogelijk oogt. Ik probeer ook zoveel mogelijk de tuin met rust te laten en niet te veel in te grijpen in wat er zich uitzaait.”

Sandy:

“Dit is een juffertje in het groen. En die zaait zich ook gigantisch uit zoals je ziet. Die heb ik zelf ooit gezaaid ergens en die heeft zich totaal vermeerderd. En dat is echt een heel gaaf bloemetje. Zo ziet de bloem eruit. Die is echt elfjes-achtig he.”

Marianne:

“Dus ik denk dat ik veel minder koop, maar veel meer vanzelf laat ontstaan in de tuin. En ik denk ook wel dat ik ook bewust wat meer ecologische planten wil. Dat ik een beetje wil zien dat het echt vanuit de natuur veel meer ontstaat in plaats dat het allemaal gewoon gekweekt wordt.”

Het uitzaaiende karakter van de plant wordt dus niet per definitie als ‘onwenselijk’ bestempeld door de tuinders. Zo zien we dat Marianne en Jan juist nieuwsgierig zijn naar wat er gebeurt als ze de tuin (en dus de zichzelf uitzaaiende planten) hun gang laten gaan. Bij Yvonne, Sandy en Jan zien we dat zij de esthetische kant van de sterk uitzaaiende planten benoemen; een bloem die er mooi uit ziet, een plant die een mooie constante factor vormt in de tuin en een tuin die een ‘natuurlijke’ oogopslag

Afbeelding 1 Madeliefjes en Lupines in de tuin van Yvonne

geeft. Het is dus niet zozeer het uitzaaiende karakter van de plant, waardoor hij als wenselijk of onwenselijk wordt ervaren door de tuinder, als wel het uiterlijk van de plant, of de plant past in de context van de gehele tuin en de plek waar de plant verschijnt. Waar de ene plant die zich uitzaait resoluut wordt verwijderd door de tuinder, daar creëert een andere uitzaaiende plant juist een gewenst verrassings- of esthetisch effect voor de tuinders.

Zulke esthetische afwegingen worden nog vaker benoemd gedurende de gesprekken met de tuinders. Ze spreken dan vaak over een bepaalde stijl van de tuin, waarin het karakter van planten volgens hen wel of niet zouden passen. Tuinstijlen die bijvoorbeeld naar voren zijn gekomen in de interviews zijn kruidentuin, moestuin, boerderijtuin, bloementuin, leeftuin, theetuin, voedselbos, mediterraan en boomgaard. Ook wordt er aangegeven dat een kleurthema leidraad kan zijn voor een bepaald stuk tuin. De kleur van een bepaalde plant past dan goed bij de kleur waarin bijvoorbeeld het tuinhuisje is geverfd. De melkdistel is volgens Jan ook een “te gewone” en veelvoorkomende plant. Hij is niet speciaal genoeg. Het feit dat een plant constant verandert door het jaar heen, of dat sommige planten langer bloeien dan andere planten, zorgt voor een grotere waardering van dergelijke planten. Ook de vorm, textuur, kleur en zelfs de manier hoe sommige planten bewegen in de wind worden door de tuinders aangedragen als redenen voor het selecteren van planten voor hun tuin. Planten die kort bloeien moeten het liefst zo spectaculair mogelijk zijn wil de tuinder er moeite in steken. Maar ze moeten voornamelijk voor een langere tijd, en het liefst gedurende het hele jaar door, iets te bieden hebben. Dat wil niet zeggen dat ze in dezelfde staat van bloei moeten blijven. De tuinders waarderen de verandering die planten ondergaan. Ze mogen dus best verdorren en weer opnieuw uitkomen. Zolang zich er maar altijd iets afspeelt in de tuin. Er worden ook persoonlijke ingrepen en hulpmiddelen ingezet om planten de vrijheid hiervoor te bieden.:

Sandy:

Ik heb bijvoorbeeld geen moeite met snoeien. Omdat ik weet dat het goed is voor de plant en dat als je het op een goeie manier doet, at het dan ook bloei kan betekenen voor de plant. Dus daar ben ik niet bang voor.

Jan:

Soms was ik op mijn knieën door de tuin aan het kruipen om het zo uit te laten zien, dat er helemaal geen werk in zat. Dus als er iets was wat me niet beviel, in het zogenaamde natuurlijke aanzien, dan moest dat verwijderd worden of bijgestuurd worden. [...] Ik maai wel, maar ik probeer dan de dingen die ik doe zonder gif te doen, of eigenlijk gewoon niks wat slecht is voor de natuur.

4.2.2 De relatie tussen de tuinder en zijn tuin

Terwijl er door de tuin wordt gelopen en het gesprek over de bloemen of planten in de tuin voortgaat, wordt geobserveerd dat alle tuinders af en toe een plant of een bloem vastpakken om de aandacht te vestigen op diens kleur of textuur. We lopen daarbij door de tuin op de daarvoor bedoelde paadjes, maar het is te zien dat de tuinders herhaaldelijk van het pad afstappen om in een bloemenperkje een verstopte bloem tevoorschijn te halen, of om af en toe een verdwaalde spriet of dor takje los te trekken. Deze observatie maakt nieuwsgierig naar hoe de tuinders hun eigen relatie met de tuin zien, en op welke manier ze zich tot de tuin positioneren. De antwoorden van de drie

vrouwelijke tuinders zijn daarbij meer gericht op het plezier, geluk en rust die ze zelf ervaren als ze in de tuin zijn:

Sandy:

“Ja een beetje gevoel van samenwerking. Ik weet niet hoe ik dat moet omschrijven. Best wel een leuke vraag ja ..uh.. een wisselwerking, alsof je echt contact hebt met je tuin en met je bloemen, alsof je echt er deel van uitmaakt zeg maar, dat vind ik wel ja. En als je er dan tussen loopt en je pakt de lavendel en de munt en je ruikt daar aan, dan kan ik daar echt van genieten.”

Yvonne:

“De relatie tussen mij en mijn tuin. Ja ik denk dat, ja ik haal er toch wel heel veel geluk uit en plezier uit. En ik kan me bijna niet voorstellen dat ik geen tuin kan hebben. Omdat het leeft, het geeft rust. [...] En toen wij een kleine of geen tuin hadden toen gingen we wel veel op reis. En dan was het vaak op het platteland en bos om veel te wandelen en zo, maar dat vind je eigenlijk ook in een tuin zoals wij die nu hebben. De ruimte en de rust, en alle insecten en zo.”

Marianne:

“Ja eigenlijk een onderdeel van alles, van het huis. Ja dus eigenlijk een plek waar je jezelf kunt zijn en jezelf kunt terugtrekken. En weinig afleiding hebt ook van als je veel zit te denken. Dan kun je gewoon de tuin ingaan en met je handen aan de slag gaan. Dan ga je ook uit je hoofd. Het is wel iets waar ik me heel veel verbonden mee voel en ook iets waar ik voor wil zorgen.”

Het antwoord van Jan verschilt enigszins van aard met de antwoorden van de andere tuinders. Hij is zich zeer bewust van het effect dat hij op zijn tuin heeft en ziet een onmisbare rol voor zichzelf voor hoe de tuin er nu uit ziet:

Jan:

“Nou het stuk grond zou er heel anders uit zien als ik er niet was, dan dat het er nou uit ziet. De vorm, de basisvorm hiervan dat is vormgegeven, er zijn niveauverschillen aangebracht, kunstmatig. Maar dat is door hergebruik van puin dat er lag. Ik wilde het niet afvoeren omdat het te veel geld kostte. Dus alles wat je ziet aan gestapelde muurtjes, dat is bouwafval wat allemaal in de tuin lag. Dat heb ik allemaal gesorteerd en daar heb ik keermuren van gemaakt. En door die niveauverschillen zijn er ook heel veel verschillende biotopen ontstaan.”

De onmisbare rol die Jan voor zichzelf ziet heeft effect gehad op de plek waar hij zijn tuin heeft vormgegeven. Het is een goed voorbeeld van een plek waarbij de restanten van menselijke activiteiten (het bouwpuin van de vorige bewoner) zijn samengesmolten met nieuw ontstane natuur. Het aanbrengen van de terrassen door middel van het puin heeft gezorgd voor de mogelijkheid om een veelzijdigheid aan natuur te regenereren op een plek waar er niet veel sprake was van rijkdom aan soorten. De rol van de mens (tuinder Jan) die gebruik maakt van het puin is hierin van groot belang geweest. Jan geeft aan dat het een kwestie is van roeien met de riemen die je hebt. Zelfs op stukken waar de puinlaag enorm dik was wist hij planten te vinden die er goed konden groeien. Dit betekende wel dat hij dus planten moest zoeken die goed tegen droogte kunnen en die goed zouden gedijen op de kalkrijke puinlaag. Hierin forceert hij niet een ideaalbeeld van een natuur die onaangeroerd is gebleven van enig menselijke activiteit of die hersteld moet worden met als doel om elk spoor van menselijke impact weg te werken. Hij ziet het als taak van de tuinder om de

omstandigheden zodanig te manipuleren dat een stabiel evenwicht van de natuur het gevolg is. Hierbij hoeft er niet tegen de omstandigheden gevochten te worden, maar is het zaak je aan te passen naar deze omstandigheden. Het gevolg is ook allerm minst een 'mindere' of 'onzuivere' natuur.

Afbeelding 2: Zeer puinrijk gedeelte van Jan's tuin met de daarop aangepaste plantsoorten.

Afbeelding 3: Tuin van Jan met rechts een terras dat gemaakt is van puinresten.

Zoals hierboven reeds werd gezien, kwam in het antwoord van Sandy naar voren dat ze haar relatie met de tuin ziet als een soort wisselwerking, waarbij ze zelf onderdeel uitmaakt van de natuur in haar tuin. Als wordt gevraagd waar die wisselwerking naar voren komt, geeft ze een voorbeeld aan de hand van enkele lupines in haar tuin:

Sandy:

“Ja dat is eigenlijk bijna iets magisch. Dat is wel zo hoor. Deze bijvoorbeeld die had vorig jaar in het begin heel veel luizen. En die heb ik in februari of maart helemaal teruggesnoeid. Echt tot zo hoog. En nu is het juni.”

Interviewer:

“En er zitten geen luizen nu?”

Sandy:

“Nee niks, dus ja dat vind ik mooi als ik dat dan zie daar word ik dan blij van.”

Interviewer:

“Maar wat als de luizen erop blijven zitten?”

Sandy:

“Ja dan snoei je hem eigenlijk weer opnieuw. En wat je ook probeert en dat doe ik met name bij de eetbare gewassen. Echte lieveheersbeestjes zoeken en erop zetten. Dat die de luizen opeten. Kijk hier heb je een hoop. Ja dus af en toe kom je er niet onderuit om een plant te besproeien natuurlijk. Maar dat doe ik dan wel met biologisch middel. [...] Maar ja het liefst niet. Als ik ergens luizen op zie dan haal ik liever een tak weg zo iedere keer als ik luizen zie. Want daardoor door dat te doen is het ook klaar voor de luis. Dan komt ie niet meer terug.”

Sandy geeft aan dat ze haar lupines probeert te beschermen tegen luizen. Er vindt een duidelijke samenwerking plaats tussen plant en mens met als doel de plant te beschermen tegen de luizen door deze tijdelijk terug te snoeien, waardoor de plant later weer vol kan bloeien. Dit wordt voor een groot gedeelte geleid door de esthetische wensen van tuinder Sandy, alsook de zorg voor het welzijn van de plant. Door middel van het snoeien van de stengels waar luizen opzitten probeert ze ervoor te zorgen dat de plant niet verder wordt aangetast door de luizen. Ook maakt ze soms gebruik van biologisch sproeimiddel, of zet ze lieveheersbeestjes op planten om de luizen tegen te gaan, waarbij de mens dus ook nog eens samenwerkt met insecten om de luizen van de plant te verwijderen. Er komt vervolgens een hiërarchie naar voren. Luizen en lieveheersbeestjes zijn beide insecten, maar de een wordt als ongewenst ervaren en de andere niet. Het lijkt erop dat het verschil wordt gemaakt doordat de een een bedreiging vormt voor de gekoesterde plant, terwijl de ander juist mee kan helpen in het koesteren van die plant. Ook in de middelen die ingezet worden door Sandy is een hiërarchie te vinden. Het besproeien van planten is duidelijk niet de voorkeur hebbende ingreep van Sandy, maar toch ontkomt ze er niet aan om hier op terug te vallen in sommige gevallen. Veel liever haalt ze een tak weg zodat de luis ook helemaal niet meer terug kan komen. De tuinders zijn dus allerm minst schuw om in te grijpen in hun tuin.

Er worden ook meermaals termen als schoonmaken, opruimen, bijwerken, onderhouden of beperken gebruikt. Deze termen komen voornamelijk voorbij als we het hebben over (over)woekerende planten in de tuin. De interactie tussen tuinder en woekerplanten lijkt ook de meeste handelingen van de tuinder in de tuin te ontlokken. In eerste instantie is niet duidelijk wat precies door woekerplanten wordt overwoekerd. Voornamelijk wordt aangegeven dat het gaat om andere planten die overwoekerd worden en daardoor niet de kans krijgen of genoeg plek hebben om zelf te kunnen groeien.

Sandy:

“Deze bijvoorbeeld, dat is een soort dagbloem, daar komen van die kelken in. En als die eenmaal bloeit komt er een prachtig wit kelkje in. Dat is echt een heel mooi bloempje. Maar het probleem is dus, dat zie je ook, dat is een ranker en die wurgt dus sommige, andere bloemen. Hier zie je het bijvoorbeeld heel goed. Dit is ridderspoor, maar die wordt eigenlijk helemaal, zie je dat, omwikkeld door deze. Dus dat is wel onkruid, terwijl het uiteindelijk als bloem best een leuk bloempje is, maar het gaat dus echt om de vaste plant heen zitten. Dat moet je wel een beetje beheersen, want anders overwoekert het de rest zeg maar.”

Vervolgens wordt ook duidelijk dat woekerplanten ook de paadjes en plateaus overwoekeren. Ook hier wordt ingegrepen door de tuinder:

Sandy:

“Dat is een enorme woekerplant, maar dat zie je ook die komt ook overal tussen de stenen vandaan. [...] Dat is echt niet normaal. Hier ook vergeet me nietjes, dit groeit echt als onkruid overal tussen. En weet je zoals dit plateau, ja dat maak je wel om de zoveel tijd schoon zal ik maar zeggen. Want anders gaat het cement ook kapot.. Maar dan staat er ook een viooltje tussen en dan haal ik dat niet weg.”

Het plateau moet schoongemaakt worden van de door de cement heen groeiende planten. De reden hiervoor is het kapotmaken van het cement. Maar sommige plantjes zoals de viooltjes mogen er wel blijven staan. Het verschil tussen de woekerplant en het viooltje is opmerkelijk te noemen. Het toont aan dat de tuinder het toestaat dat plantjes zoals de viooltjes samen mogen smelten met de in cement aangelegde plateautjes. Dit plateau is in klassieke zin te beschouwen als een menselijke levensfeer. De tuinder vindt het dus niet erg dat natuur hier een intrede maakt. Maar niet elke vorm van natuur is er welkom. Het verschil hiertussen is volgens Sandy als volgt:

Sandy:

“Ja dat weet ik niet, die vind ik te leuk. Kijk die juffertjes, daar staan er dan al duizend van en dan denk ik er staan er wel genoeg. Die komen ook overal op. Dus ja dat vermeerderd zich toch. Maar zo'n viooltje dat verspreidt zich minder goed en dat staat dan zo leuk en dan vind ik dat jammer om weg te halen. [...] Ik vind viooltjes gewoon echt heel erg leuk. Of als er een plant is die een heel leuke vorm heeft of een heel leuk bloem heeft dan zal ik die eerder laten staan als een graspol of als een groene spriet die omhoog schiet en er verder niks gebeurt.”

Afbeelding 4: Viooltjes die door het cement groeien in de tuin van Sandy

Toch wordt in het gesprek met tuinder Yvonne duidelijk dat woekerplanten ook ongewenst zijn op plekken waar deze niet door plateaus groeien en het cement kapot maken, en er ook geen andere speciale planten zijn die bedreigd worden door woekeraars. In haar voormalige schapenwei met boomgaard groeiden enorm veel brandnetels die ze besloot om uit te trekken. De reden hiervoor was dat ze een plek wilde waar ze makkelijk doorheen kon lopen en waar ze van kon genieten door onder de bomen te zitten. Maar niet alle brandnetels waren verdwenen uit dit stukje tuin. Yvonne geeft uitleg:

Yvonne:

“Maar nu hebben we daar een berg sprokkelhout liggen [...] waarschijnlijk zit in dat sprokkelhout een egel, dus dan wil ik daar de brandnetels niet weghalen want dan verstoort ik dat plekje.”

De woekerplanten zijn dus niet per definitie ongewenst. Ze zijn zelfs van waarde voor andere actanten die zich in de tuin begeven. De brandnetels zorgen voor beschutting van de egel. Hiermee heeft het niet alleen effect op het bestaan van de egel, maar ook effect op andere zaken in de tuin legt Yvonne uit:

Yvonne:

“Door de egel heb je ook geen slakken natuurlijk. Die egel eet ook veel slakken en insecten. Dus 's avonds als het zo bijna donker is dan hoor je of dan zie je ze echt ook zo scharrelen. Die egeltjes, het zijn er drie. We weten niet hoor of zo of ze daar inzitten, maar we hebben daar wel een groot vermoeden voor. Dat soort dingen hou ik ook wel rekening mee. Of er plekken zijn voor egels of vogeltjes.”

De tuinder is op het eerste oog weloverwogen in de keuze die hij of zij maakt ten dienste van de natuur. Ze hebben daarbij oog voor hun omgeving, voor de spontaniteit van de planten in de tuin, maar ook zijn ze niet bang om ingrepen te doen die beter zijn voor de tuin. De tuinders spelen met hoeveel natuur ze tolereren en wanneer dingen volgens hen uit de hand lopen. In veel gevallen is het ook juist een onthouding van ingrijpen die tuinders haarfijn weten aan te voelen. Vooral ook op de plekken binnen de menselijke levensfeer zoals een plek waar een terras is aangelegd is ruimte voor natuur.

Hoofdstuk 5: Conclusie

In het onderzoek is geprobeerd om antwoorden te vinden op de geformuleerde onderzoeksvragen. Ter overzicht zijn de vragen waarop dit onderzoek is gebaseerd hieronder nogmaals weergegeven.

De centrale onderzoeksvraag in het onderzoek luidt:

Wat leert de interactie tussen tuinder en tuin ons over de mens en natuur relatie en het omgaan met het nieuwe 'mens-natuur domein' waar cultuur en natuur met elkaar zijn samengesmolten?

Om deze vraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld.

- *Wat houdt het nieuwe mens-natuur domein waar cultuur en natuur zijn samengesmolten in?*
- *Welke ontwikkeling heeft de interactie tussen mens en natuur doorgemaakt sinds de opkomst van natuurbescherming in Nederland?*
- *Hoe komt de interactie tussen tuinders en hun tuin tot uitdrukking?*

5.1 Mens-Natuur domein

Natuur en mens worden vaak beschouwd als twee afzonderlijke, los van elkaar staande zaken. Vanaf het moment dat de mens is gaan samenleven in de eerste stedelijke nederzettingen is er langzaam een scheiding ontstaan tussen menselijke en natuurlijke domeinen. De stad was een veilige plek die bescherming bood tegen de gevaarlijke woeste natuur die daar buiten bestond. Er bestaat als gevolg hiervan een sterke scheiding tussen wat we cultuur noemen en datgene wat we denken dat natuur is. Maar ook al wordt de mens los gezien van de natuur, de realiteit is dat de menselijke invloed op de aarde op geologische schaal zichtbaar is. De mens is momenteel een bepalende factor voor het welzijn en de toekomst van de natuur op aarde (Faber, 2018, p. 181). Zodoende verkeren we momenteel in het tijdperk van het Antropoceen waarbij de menselijke beïnvloeding op aarde compleet is. Dit werkt helemaal door tot in onze individuele omgang met natuur, waarin de keuzes die we maken in ons dagelijks leven effect hebben op zowel de mondiale en directe omgevingen waarin we leven. We zien echter dat de huidige omgeving waarin we leven ons zo ver verwijderd heeft van natuur, dat we naarstig op zoek moeten naar nieuwe inzichten over wat natuur precies is. Men kan zich zelfs afvragen of er nog wel zoets als natuur bestaat in de huidige tijd. In ieder geval is de grens tussen cultuur en natuur dusdanig vervaagd dat we niet meer kunnen spreken van twee losstaande domeinen van mens en natuur. We leven momenteel namelijk in een situatie waarin natuur en cultuur zijn samengesmolten tot een domein dat beide afzonderlijke componenten overstijgt (Faber, 2018, p. 201). Dat betekent dat we ons niet meer moeten afvragen wanneer we natuur wenselijk achten in onze levenssfeer en wanneer niet, maar dat we de belangen van de natuur weten te incorporeren in ons dagelijks denken. Het handelen vanuit deze nieuwe inzichten zal helpen om zorg te dragen voor het samengesmolten mens-natuur domein waar wij onderdeel van zijn geworden, en dat ook onderdeel is van ons. Het idee van het mens-natuur domein is dus niet enkel een beschrijving van de huidige situatie waarin de wereld zit, maar ook eentje waaruit kansen voor nieuwe ideeën en gebruiken kan worden benut.

5.2 Mens-natuur relatie sinds opkomst natuurbescherming in Nederland

Door de jaren heen veranderende de perceptie van natuur en natuurbehoud en de daaraan ten grondslag liggende relatie tussen mens en natuur. De natuurbescherming in georganiseerde vorm ontstond in Nederland rond het begin van de vorige eeuw. Maar terwijl de natuurbescherming in Nederland zich langzaam ontwikkelde, groeide tegelijkertijd de impact van de mens op de aarde. Het domein van de natuur in Nederland verloor alsmaar meer terrein, ten gunste van het cultuurdomein. Dit ontwikkelde zich dusdanig dat er in eerste instantie nog maar een paar kleine stukjes 'restnatuur' overbleven, maar hierop volgend concludeerde men dat elk onderdeel van natuur mede door de mens was gevormd. Uiteindelijk sprak men daarom alleen nog maar van 'half-natuur' (De Jong, 1999, p. 88). Hiermee kan de cultivatie van het natuurdomein in Nederland als voltooid worden beschouwd.

Het belangrijkste gevolg van de natuurbeschermingsbeweging en diens beïnvloeding van de mens-natuur relatie, is het versterken van de dichotomie tussen cultuur en natuur domeinen.

Natuurbescherming vond namelijk buiten de stad plaats. Deze 'buiten de stad'-focus is ook nu in veel gevallen nog altijd sterk aanwezig. Het is pas sinds de laatste jaren dat er meer aandacht is gekomen voor een meer in cultuur geïntegreerde natuur, maar zelfs dan is natuur iets dat vaak losstaat van de mens. Men legde de focus voornamelijk op wilde natuur die mooi en kwetsbaar was. Iets dat voornamelijk voortkwam uit esthetische en morele beweegredenen (Windt, 1995, p. 49). Daarnaast bestond ook niet de intentie om alle natuur te beschermen. Natuur moest aanduidend merkwaardig zijn of een wetenschappelijke meerwaarde hebben voor de zakenlieden en biologen (De Jong, 1999). Onder leiding van de deskundige biologen ontstond er een drang naar authentieke oorspronkelijke landschappen waar men getuige kon zijn van unieke 'ongerepte natuur'. De natuur die hiermee wordt nagestreefd is daarmee enkel een herinnering van historische natuurbeelden van de periode voor menselijke overheersing (De Groot, 1999, p. 31).

5.3 Natuurbescherming in het Mens-Natuur domein?

Natuurbescherming waarbij er gekeken en gestreefd wordt naar een historische moment is niet in lijn met de werkelijkheid, maar het heeft wel gezorgd voor de realisatie en bescherming van een aantal prachtige natuurparken in Nederland. Hiermee zijn de gebruiken voortvloeiend uit natuurbescherming wel degelijk belangrijk en relevant gebleken, maar men hoeft niet in een staat van verdriet of onmacht te vervallen als de 'oorspronkelijke' natuur in deze gebieden niet in stand wordt gehouden. Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat de relatie tussen mens en natuur meermaals is veranderd in de loop der tijd, maar op eenzelfde manier is ook de natuur dynamisch van aard. Dat de mens invloed heeft op deze dynamiek moeten we simpelweg accepteren. Daarbij komt kijken dat natuur om zoveel andere redenen de moeite waard is om te beschermen. We mogen daarin veel meer nadruk leggen op de intrinsieke waarde van plant- en diersoorten om te bestaan. Natuur is ook niet voorbehouden aan de "kenners" of deskundigen (De Jong, 1999). Niet iedereen heeft een relatie met natuur zoals dit selecte groepje. Er zijn ook mensen die natuur op een hele

andere manier waarderen. Juist het stimuleren van de 'gewone' man of vrouw die natuur als onderdeel van henzelf gaan ervaren is het streven waard.

5.4 De dynamiek tussen tuinder en tuin

De interactie tussen tuinder en tuin vindt op verschillende niveaus plaats. Er bestaat een interactie tussen de tuinder en de tuin in zijn geheel, maar deze is gebaseerd op de individuele relaties die de tuinder heeft met de afzonderlijke actanten in de tuin. Er heerst onder de tuinders een sterke mate van bereidwilligheid om moeite en werk te steken in het ontwerpen en onderhouden van de tuin. Ook wanneer de plek zwaar is gedegradéerd als gevolg van menselijke invloed, dan nog houdt de tuinder de moed om een proces van transformatie in te zetten. Voor dit proces heeft de tuinder ook erg veel geduld nodig aangezien het meerdere jaren duurt voordat de tuin zijn gewenste vorm krijgt. Je zou zelfs kunnen zeggen dat het ontwerpen en begeleiden van de tuin niet eens een echt einde kent, deze is altijd aan verandering onderhevig. Soms werd bij het ontwerpen en onderhouden van de tuin bewust gebruik gemaakt van de context van de plek. Tuinder Jan maakte bijvoorbeeld gebruik van aanwezig bouwpuin om terrassen te maken, en nam verder het natuurgebied dat aan zijn tuin grensde als uitgangspunt voor zijn ontwerp. Tuinder Yvonne nam zelf meer het ontwerp in handen door een basis aan te leggen in de vorm van hagen. Beiden hebben hierin een verschillende aanpak, maar houden niet statisch vast aan de gekozen basis van hun tuin, maar gaan mee in de dynamiek van de natuur die hieruit volgt.

Wanneer tuinders te maken krijgen met een plant die ze niet wenselijk achten, dan lijkt het uitzaaiende karakter van de plant in eerste instantie een reden te zijn om de plant te verwijderen. Toch wordt duidelijk dat het uitzaaiende karakter van een plant niet een op zichzelf staand motief is voor het verwijderen van planten uit de tuin. Het is zelfs iets dat in veel gevallen juist gekoesterd wordt door de tuinders. Het geeft namelijk de mogelijkheid aan om de spontaniteit van planten naar voren te brengen. Deze verrassing, die de natuur veroorzaakt, wordt erg gewaardeerd door de tuinders. De onderliggende reden voor het verwijderen van een uitzaaiende plant is omdat de plant naar een specifieke plek uitzaait waar deze niet gewenst wordt geacht, de plant kan dus prima uitzaaien naar een andere plek waar deze een welkome verrassing is voor de tuinder. De 'gedraging' van de plant en de reactie hierop door de tuinder is daarmee zeer contextafhankelijk. Hiermee is het zeer vergelijkbaar met een sociale context waarin het gedrag of de handeling van een willekeurig persoon in het ene geval van waarde is, maar op een geheel andere plek niet. Denk hier bijvoorbeeld aan iemand die de rust verstoort door heel hard te schreeuwen in een bibliotheek. Dit is allerm minst gewenst gedrag, maar wanneer deze persoon getuige is van een vuurbrand binnenshuis dan kan hard om hulp schreeuwen zeker geen kwaad. Ditzelfde lijkt dus ook te gelden voor planten.

De tuinders zijn voornamelijk bezig met het plannen en ontwerpen van hun tuinen, waarbij ze worden geleid door hun eigen smaak of voorkeur. Wanneer de tuinder zich juist ook laat leiden door de spontaniteit van de tuin zien we dat de tuin en de tuinder als het ware samenwerken. Dit zou zelfs kunnen worden gezien als een creatief, kunstzinnig proces, waarbij zowel de tuinder als de tuin allebei evenveel meewerken aan het kunstwerk. Of het kunstwerk uiteindelijk 'af' is en 'voldoet' wordt echter wel veelal beoordeeld door de tuinder. Dit moet namelijk aansluiten bij de esthetische

wensen van de tuinder. Dat kan wederom op het niveau van de bloem zelf zijn wanneer de tuinder één specifieke bloem erg waardeert, maar het is ook relevant of het op thematisch niveau past binnen de tuin.

Met bovenstaande is het mogelijk om een conclusie te trekken en een antwoord te geven op de hoofdvraag:

Wat leert de interactie tussen tuinder en tuin ons over de mens en natuur relatie en het omgaan met het nieuwe 'mens-natuur domein' waar cultuur en natuur met elkaar zijn samengesmolten?

Inzicht in de interactie tussen tuinder en tuin is van waarde voor het leren omgaan met het mens-natuur domein waar cultuur en natuur met elkaar zijn samengesmolten. In het mens-natuur domein is de mens een bepalende factor voor het welzijn en de toekomst van de natuur op aarde (Faber, 2018). Datzelfde zien we ook terug in de interactie tussen tuinder en tuin. In positieve zin. We hebben gezien dat tuinders grote bereidwilligheid bezitten om moeite en zorg te verlenen aan de tuin. We zien ook dat de tuin dingen teruggeeft aan de tuinder. Het geeft de tuinder bewustwording van de omgeving, vormt hun levensstijl en creëert rust en genot, alsook nut. Cultuur en natuur komen beiden terug in de tuin, ze versterken elkaar en staan elkaar ruimte toe. Dit gaat niet vanzelf, maar is een dynamische wisselwerking onder eindverantwoordelijkheid van de tuinder. Die heeft daarbij verschillende gevoelens bij de tuin en denkt na over zijn of haar handelingen. Iedere interactie tussen tuinder en tuin is daarbij uniek en contextafhankelijk. Kortom, door te kijken naar de interactie tussen tuinder en tuin zien we wat het betekent om onderdeel te zijn van het Antropocentrische domein.

Hoofdstuk 6: Afsluiting

6.1 Discussie en reflectie

Het huidige onderzoek kent een aantal limitaties. Ten eerste was er sprake van een kleine onderzoeksgroep, waardoor de resultaten met voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. Toch is te beargumenteren dat de tuinders goede kennis van zaken hadden baserende op hun vele jaren ervaring in het ontwerpen en onderhouden van hun tuin. Dat de tuinders over zeer relevante kennis bleken te beschikken is ook duidelijk in de resultaten naar voren gekomen. Daarnaast zijn de relaties tussen tuinders en hun tuin van dusdanige unieke aard, dat verzadiging van kennis niet gauw zal optreden. Dit is zowel een reden voor het afnemen van meer interviews, alsook een mogelijk gevaar dat er een te uiteenlopende verscheidenheid aan informatie aan de onderzoeker wordt toevertrouwd.

Een tweede limitatie is dat er wellicht dieper had mogen worden ingegaan op literatuur over tuinders en tuinen. Hoewel het literatuuronderzoek een goed inzicht geeft van de ontwikkelingen van de mens-natuur relatie sinds de opkomst van natuurbeschermingsorganisaties, zou het wellicht meer inzicht hebben gegeven als er daarnaast specifiek was toegespitst op literatuur ten aanzien van de tuin. Toch geeft de huidige scope van het onderzoek juist ook de mogelijkheid om de mens-natuur relatie in brede context te plaatsen.

Een derde limitatie was het gebrek aan ervaring in de methodologie van de Actor Network Theorie. De systematiek van ANT was zeer zeker een passende benadering ten dienste van het onderwerp in dit onderzoek. Toch is het een systematiek die ook enige oefening behoeft om ook niet-menselijke actanten goed te kunnen volgen in het onderzoek.

6.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van de huidige studie worden er enkele aanbevelingen gedaan voor vervolg onderzoek.

De methodologie van de Actor Network Theorie is aan te bevelen voor verder onderzoek op dit onderwerp. Het zou daarbij mooi zijn om een methodologie te ontwikkelen waarbij de planten in de tuin op een meer rechtstreekse wijze 'geïnterviewd' zouden kunnen worden. Dit zou de mogelijkheid bieden om nog adequater de verschillende actanten uit de tuin te kunnen volgen.

In het huidige onderzoek is er veel aandacht geweest voor de ruimtelijke context van de tuin die een representatieve ruimte is voor het mens-natuur domein in het Antropoceen. Interessant zou zijn om in vervolgonderzoek ook andere contexten te onderzoeken. Het onderzoeken van eenzelfde mens-natuur interactie binnen de stad zou een goed beeld kunnen geven van de winst die in de stedelijke context nog te behalen is. Dit geldt ook voor veel andere gebieden, zoals recreatiegebieden, nationale parken, wetlands, etc. Ook werd duidelijk dat de problematische verhouding tussen natuurlandschappen (in de breedste zin van het woord) en agrarische landschappen een belangrijk onderzoeksgebied is om een meer gebalanceerd mens-natuur domein te bewerkstelligen.

Referenties

- Brondizio, E. S., Settele, J., & Díaz, S. (2019). IPBES. 2019 Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and ecosystem Services. *Bonn, Germany*.
- Caro, T., Darwin, J., Forrester, T., Ledoux-Bloom, C., & Wells, C. (2012). Conservation in the Anthropocene. *Conservation Biology*, 26(1), 185-188.
- Castree, N., Kitchin, R., & Rogers, A. (2013). *A dictionary of human geography*. Oxford University Press.
- Coelho, N., Gonçalves, S., & Romano, A. (2020). Endemic Plant Species Conservation: Biotechnological Approaches. *Plants*, 9(3), 345.
- Cooper, D. E. (2006). *A philosophy of gardens*. Oxford University Press on Demand.
- Crutzen, P. J. & Stoermer, E. F. (2000). The “Anthropocene”. *Global Change Newsletter*. 41, 17.
- Davis, M. A. (2009). *Invasion biology*. Oxford University Press on Demand.
- De Groot, W. T. (1999). *Van vriend naar vijand naar verslagene en verder: een evolutionair perspectief op de verhouding tussen mens en natuur*. Nijmegen University Press: Nijmegen.
- De Jong, D. M. (1999). *Tussen natuurontwikkeling en Landschaftsschutz. Sociaal-cognitieve configuraties in het grensoverschrijdende natuurbeleid*. Delft: Eburon.
- Dettingmeijer, R. (2011). Natuurmonumenten als cultuurmonumenten. De voortdurende verandering van het begrip natuur in onze cultuur. *Bulletin KNOB*, 198-209.
- De Visser, J. (1975). De invloed van Natuurperspectieven op het beleid. *Een evaluatie van de invloed van natuurperspectieven op het Nederlandse natuurbeleid in de periode vanaf 1975 tot nu*. Afstudeerscriptie VU Amsterdam.
- Diogo, M. P., Rodrigues, A. D., Simões, A., & Scarso, D. (Eds.). (2019). *Gardens and Human Agency in the Anthropocene*. Routledge.
- Di Paola, M. (2017). *Ethics and Politics of the Built Environment*. The International Library of Environmental Agricultural and Food Ethics book series, 25, (p. 101). Springer.
- Elsayad, S. (2017). The Case of Case Study Methodology with Actor Network Theory. *NSBM Journal of Management*, 2(2), (p. 96). DOI: <http://doi.org/10.4038/nsbmjm.v2i2.28>
- Faber, A. (2018). *De gemaakte planeet: Leven in het Antropoceen*. Amsterdam University Press.
- Hansen, A. (2011). Relating performative and ostensive management accounting research. *Qualitative Research in Accounting & Management*, 8(2), (pp. 108-138). <https://doi.org/10.1108/11766091111137546>
- Head, M. J., & Gibbard, P. L. (2015). Formal subdivision of the Quaternary System/Period: Past, present, and future. *Quaternary International*, 383, 4-35.

- Hitchings, R. (2003). People, plants and performance: on actor network theory and the material pleasures of the private garden. *Social & Cultural Geography*, 4(1), 99-114.
- Jones, O. (2009). Nature-culture. In R. Kitchen, & N. Thrift (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*, 309-323. Elsevier
- Kareiva, P., Lalasz, R., & Marvier, M. (2011). Conservation in the Anthropocene: beyond solitude and fragility. *Breakthrough Journal*, 2(Fall), 29-37.
- Latour, B. (1999). On recalling ANT. *The sociological review*, 47(1_suppl), 15-25.
- Latour, B. (1996). On actor-network theory: A few clarifications. *Soziale welt*, 369-381.
- Latour, B. (2013). Reassembling the social. An introduction to actor-network-theory. *Journal of Economic Sociology*, 14(2), 73-87.
- Law, J. (1999). After ANT: complexity, naming and topology. *The Sociological Review*, 47(S1), 1-14.
- Mol, A. (2010). Actor-network theory: Sensitive terms and enduring tensions. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie. Sonderheft*, 50, 253-269.
- Murdoch, J. (1998). The spaces of actor-network theory. *Geoforum*, 29(4), 357-374.
- Naturalis Biodiversity Center, (z.d.) Endemisme. Verkregen van:
<http://www.natuurinformatie.nl/nnm.dossiers/natuurdatabase.nl/i001034.html>
- PBL (2018) Balans van de Leefomgeving. Verkregen van:
<https://themasites.pbl.nl/balansvandeleeftomgeving/wp-content/uploads/pbl-2018-balans-van-de-leefomgeving-2018-3160.pdf>
- Qvenild, M. (2013). *Wanted and Unwanted Nature: Invasive Plants and the Alien-native Dichotomy*. PhD Thesis. Trondheim: Norwegian University of Science and Technology (NTNU).
- Rijkswaterstaat (2020) Dijken. Verkregen van:
<https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/bescherming-tegen-het-water/waterkeringen/dijken/index.aspx>
- Schama, S. (1995). Landscape and memory. *Bibliographie d'Histoire de l'Art*. A.A. Knopf, New York.
- Schwarz, A. (2019). From Homo faber to Homo hortensis. In Diogo, M. P., Rodrigues, A. D., Simões, A., & Scarso, D. (Eds.). *Gardens and Human Agency in the Anthropocene*. Routledge
- Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S. E., Fetzer, I., Bennett, E. M., ... & Folke, C. (2015). Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science*, 347(6223).
- Van der Windt, H. J. (1995). *En dan: Wat is natuur nog in dit land?: Natuurbescherming in Nederland 1880-1990*. Boom.
- Veeneklaas, F. R., Salverda, I. E., van Dam, R. I., & During, R. (2011). *Empirisch onderzoek naar de relatie mens-natuur/groen: een state of the art* (No. 2198). Alterra.

- Vennix, J. A. M. (2016). *Onderzoeks-en interventiemethodologie*. Pearson.
- Vitousek, P. M. (1997). Human domination of earth ecosystems. *Science*, 278(5335), 21-21.
- Voltaire, F. (2005). *Candide: Or Optimism* (Penguin Classics Deluxe Edition). Penguin.
- Webb, D. A. (1985). What are the criteria for presuming native status?. *Watsonia*, 15(3), 231-236.
- Wesselingh, F (2007). Veenlandschap. Verkregen van:
<https://www.geologievannederland.nl/landschap/landschappen/veenlandschap>
- Yin, R.K. (2009). Case study research: Design and methods . Thousand Oaks, CA: Sage. *The Canadian Journal of Action Research*, 14(1), 69-71.

Bijlage: Interviewguide

Introductie:

Ik ben Casper Helsen, ik studeer Geografie, Planologie en Milieu- en Maatschappijstudies aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Voor mijn bachelor thesis doe ik een onderzoek naar de hobbytuinders en hun relatie met hun tuin. Daarin ben ik bijvoorbeeld benieuwd naar hoe de hobby is ontstaan, maar ik zal ook ingaan op gevoelens en percepties van de hobbytuinder over de planten of de tuin in zijn geheel. Het interview zal anoniem worden afgenomen en anoniem worden gedocumenteerd. Vind u het goed als ik het interview opneem met mijn telefoon? Mag ik u aanspreken met je/jij?

[Het interview zal grotendeels niet in dezelfde volgorde verlopen zoals hieronder staat beschreven. Er zal heen en weer worden gesprongen tussen de hieronder opgestelde vragen.]

Start (om het gesprek op gang te krijgen)

- Het heeft aardig geregend de laatste tijd. Dat zal wel fijn zijn geweest voor de tuin na de lange droogte afgelopen weken?

Waarom tuinieren?

- Had je toen je klein was ook een tuin? Hoe was dat?
- Hadden je ouders een tuin in hun jeugd?
- Waren er veel tuinen in de buurt waar je opgroeide?
- Sinds wanneer heb je tuinieren/bezig zijn in de tuin als hobby?

Het bekwaam worden in tuinieren

- Wie of wat heeft je geleerd om te tuinieren? Kun je een moment voor de geest halen en beschrijven?
- Hoe zag je eigen eerste tuin eruit? Wat voor een planten groeiden in die tuin?
- Zijn er dingen die je toen deed, maar nu anders zou doen in je tuin? Of de wijze waarop je tuinierde?
- ..

De tuin van de respondent

- Wanneer ben je begonnen met deze tuin?
- Hoe is de tuin veranderd sinds het moment dat je begonnen bent?
- Waar breng je het meeste tijd door in je tuin?
- Waar geniet je het meest van wat betreft je tuin?
- Zijn er nog plannen of ideeën die je in je tuin wilt uitvoeren?

Planten en groeien

- Waar koop je of vind je de zaden en planten?
- Hoe maak je de keuze in welke planten je aanplant?
- Heb je favoriete planten of groenten in je tuin? Waarom?
- Zijn er minder favoriete planten die in je tuin voorkomen?
- Is er een verschil tussen planten in het succesvol laten groeien van een plant? Welke plant is het moeilijkste? Waarom/Waar ligt dat aan?
- Zijn er trucjes of bepaald vaardigheden die je hebt geleerd en nu regelmatig toepast in het aanplanten of zaaien van planten?
- Zijn de soort planten die in je tuin groeien veel veranderd ten opzichte van vroeger?

Ik stel vervolgvragen als:

- En wat zijn de eigenschappen van deze plant?
- Wat voor een kenmerken heeft deze plant?
- Welke verzorging heeft deze plant nodig?
- Groeit deze plant snel/goed/zelfstandig?
- Wat maakt dat je deze plant wel of niet wenselijk vindt?

Ik vraag ook specifiek door wanneer de respondent classificaties uit de conservatiebiologie gebruikt.